

Yusuf Məmmədəliyev irsi Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin kolleksiyasında

Kataloq

Bakı - 2025

*Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin
Elmi Şurasının qərarı ilə nəşr olunur*

Tarix elmləri doktoru
Fərhad Cabbarovun ümumi redaktorluğu ilə

Tərtibçilər:

Rəna Səfərova
Günəl Məmmədova

Mətn yığımı:

Aysel Əliyeva

Dizayner:

Aynurə İsmayılova

**Yusuf Məmmədəliyev irsi Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin
kolleksiyasında. Kataloq. Bakı, 2025, 80 s.**

Oxuculara təqdim olunan kataloq dünya şöhrətli Azərbaycan alimi akademik Yusuf Məmmədəliyevin anadan olmasının 120 illiyi münasibətilə onun Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyində qorunan kolleksiyası əsasında hazırlanıb. Xronoloji baxımdan XX əsrin 30-60-cı illərinə aid olan bu kolleksiya 150-dən artıq sənəd, fotosəkil, əşya və təltifləri əhatə edir.

Akademik Yusif Məmmədəliyevin 120 illiyinin qeyd edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

2025-ci ilin dekabr ayında görkəmli alim və ictimai xadim, Azərbaycan Respublikası Elmlər Akademiyasının təşkilatçılarından biri, SSRİ Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı, Əməkdar elm xadimi, kimya elmləri doktoru, akademik Yusif Heydər oğlu Məmmədəliyevin anadan olmasının 120 ili tamam olur.

Akademik Yusif Məmmədəliyev Azərbaycan elminin yetirdiyi parlaq simalardandır. Azərbaycanda neft kimyasının bünövrəsini yaratmış alimin qiymətli sənaye məhsullarının alınması üçün böyük tətbiqi əhəmiyyətə malik texnoloji proseslərin işlənilib hazırlanmasında müstəsna xidmətləri vardır. Neft-kimya elmində mühüm hadisəyə çevrilən yüksək oktanlı aviasiya yanacaqları istehsalının yeni üsulunu kəşf etməsi Yusif Məmmədəliyevə şöhrət qazandırmışdır. Respublikada bir sıra elmi müəssisə və qurumların təşkili onun adı ilə bağlıdır. Geniş spektrli fundamental tədqiqat işlərini səmərəli pedaqoji fəaliyyətlə paralel surətdə davam etdirən Yusif Məmmədəliyevin formalaşdırdığı Azərbaycan neft-kimya məktəbi ölkənin hüdudlarından çox-çox uzaqlarda tanınmışdır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq və Azərbaycan elminin inkişafına verdiyi misilsiz töhfələrini nəzərə alaraq, akademik Yusif Məmmədəliyevin anadan olmasının 120 illiyinin keçirilməsini təmin etmək məqsədilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Azərbaycan Respublikasının Elm və Təhsil Nazirliyi ilə birlikdə akademik Yusif Məmmədəliyevin 120 illiyinə həsr olunmuş tədbirlər planı hazırlayıb həyata keçirsin.
2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

İlham Əliyev

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 5 iyul 2025-ci il

Ön söz

Akademik Yusuf Heydər oğlu Məmmədəliyev neft və kimya sahəsində fundamental tədqiqatları ilə dünya elminə misilsiz töhfələr verən tanınmış alimdir. Onun irsi təkcə Azərbaycan elmi mühitində deyil, həm də beynəlxalq səviyyədə mühüm əhəmiyyətə malikdir. Yusuf Məmmədəliyevin elmi fəaliyyətinin çoxşaxəli xarakteri onun tətbiqi elmin müxtəlif sahələrində apardığı tədqiqatlarla birbaşa bağlıdır. İkinci Dünya müharibəsi dövründə strateji əhəmiyyət kəsb edən aviasiya benzininin alınması üçün yeni texnologiyalar kəşf etmiş alimin bu sahədə əldə etdiyi nailiyyətlər faşizm üzərində qələbənin əldə olunmasına əhəmiyyətli töhfə vermişdir.

Bununla yanaşı, Yusuf Məmmədəliyevin neft-kimya sənayesində apardığı tədqiqatlar, xüsusilə alkülləşmə, dehidrogenləşmə və katalitik krekinq proseslərinin elmi əsaslarını işləyib hazırlaması müasir dövrümüzdə də aktuallığını qoruyub saxlayır. Onun elmi irsi bu gün də Azərbaycan elminin inkişafında mühüm yer tutur və tədqiqatçılar üçün əvəzsiz mənbə rolunu oynayır.

Görkəmli alimin həyat və fəaliyyətini əks etdirən zəngin kolleksiya Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin fondlarında mühafizə olunur. Sözügedən kolleksiya əsasında hazırlanan bu kataloqda Yusuf Məmmədəliyevin nadir əlyazmaları, əsərləri, məktublar, fotosəkillər, dövlət mükafatları və s. təqdim olunur. Bu qiymətli materiallar alimin qızı, AMEA-nın müxbir-üzvü Sevda Məmmədəliyeva tərəfindən 1963-cü ildə muzeyə təqdim edilmişdir.

Oxucuların diqqətinə təqdim olunan kataloq akademik Yusuf Məmmədəliyevin anadan olmasının 120 illiyi münasibətilə hazırlanıb. Bu yubileyin daha iki əlamətdar hadisə – İkinci Dünya müharibəsi vaxtı faşizm üzərində qələbənin və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının yaradılmasının 80 illiyi ilə üst-üstə düşməsi də rəmzi mənə daşıyır, çünki böyük alimin həm qələbənin qazanılmasında, həm də Elmlər Akademiyasının təşəkkülündə xüsusi payı vardır.

Yusuf Məmmədəliyevin Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyində qorunan kolleksiyası 150-dən artıq materialdan ibarətdir, xronoloji cəhətdən XX əsrin 30-60-cı illərini əhatə edir. Kataloq tərtib olunarkən muzeyin Hədiyyələr və xatirə əşyaları fondunun (HXƏF), Sənədli mənbələr fondunun (SMF), Köməkçi tarixi fənn materialları fondunun (KTFMF), Fotoneqativ materialları fondunun (FMF) materiallarından istifadə edilib.

Müəllif heyəti kataloqun hazırlanması zamanı bəzi məlumatların dəqiqləşdirilməsində göstərdikləri köməyə görə akademik Y.Məmmədəliyev adına Neft-Kimya Prosesləri İnstitutunun kollektivinə və şəxsən akademik Vaqif Abbasova öz təşəkkürünü bildirir.

Yusuf Məmmədaliyevin respublikada bütün sahələrin inkişafında xidmətləri vardır. Bu məziyyətlər unudulmazdır, onlar hal-hazırda xatırlanır və gələcəkdə də xatırlanacaqdır.

*Heydər Əliyev
Azərbaycan xalqının ümummilli lideri*

Böyük alim və vətəndaş

Yusuf Məmmədaliyev 1905-ci il dekabrın 31-də Azərbaycanın qədim mədəniyyət mərkəzlərindən biri olan Ordubad şəhərində dünyaya gəlmişdir. Atası Hacı Heydər bəyin maarifə böyük dəyər verməsi, övladlarının savadına xüsusi diqqət yetirməsi Yusufun erkən yaşlarından biliyə marağını təşviq etmişdir. Şərq poeziyasına, xalq yaradıcılığına dərinləndən bələd olan anası Gülsüm xanım isə gənc Yusufa kitaba məhəbbəti aşılamışdı¹.

*Hacı Heydər bəy Məmmədaliyevin ailəsi (soldan ikinci – Yusuf Məmmədaliyev), 1917.
Foto açıq mənbələrdən götürülüb.*

Yusuf Məmmədaliyev 1911-1917-ci illərdə Ordubadda şəxsi məktəbdə, daha sonra xüsusi şəhər tipli məktəbdə təhsil almışdır. 1917-ci ildə Rusiya imperiyasının süqutu Cənubi Qafqazda qeyri-sabitlik yaratmışdı. Bu dövrdə, 1918-ci ilin iyul ayında Naxçıvan bölgəsi, o cümlədən Ordubad erməni

¹ Fərəcullayeva M. Akademik Yusif Məmmədaliyev. Bakı, 2005, s. 6.

daşnak qüvvələrinin silahlı hücumlarına məruz qalır². Hacı Heydər Məmmədaliyev digər həmvətənləri kimi ailəsini İrana aparmağa məcbur olur. 1918-1920-ci illərdə Yusuf Məmmədaliyev orta təhsilini Təbrizdəki ingilisdilli yeddiillik məktəbdə davam etdirir. O, burada ingilis, fars və ərəb dillərinə yiyələnmiş, sonralar bu sahədə biliklərini daha da təkmilləşdirərək, həmin dillərdə sərbəst danışmaq bacarığı əldə etmişdir.

1920-ci ildə Azərbaycanda siyasi vəziyyətin nisbətən sabitləşməsindən sonra Hacı Heydər Məmmədaliyev ailəsi ilə Ordubada qayıdır. 1921-ci ildə Yusuf Məmmədaliyev Ordubad şəhərində gimnaziyanı bitirərək ibtidai məktəbdə müəllim kimi pedaqoji fəaliyyət göstərir³.

Y.Məmmədaliyev 1923-cü ildə Bakıya gələrək, Azərbaycan Ali Pedaqoji İnstitutunun təbiət fakültəsinə daxil olur. Burada o, Azərbaycanın ilk kimyaçı-alimi Mövsüm bəy Xanlarovun və Almaniyada təhsil almış kimyaçı-mütəxəssis Sadıx Hüseynovun dərslərindən bəhrələnmiş, kimya elminə olan dərin marağı nəticəsində bu sahə üzrə ixtisaslaşmağa qərar vermişdir⁴.

1926-cı ildə Pedaqoji İnstitutu müvəffəqiyyətlə bitirən Yusuf Məmmədaliyev Gəncə şəhərinə təyinat almış, burada kimya müəllimi kimi fəaliyyət göstərmişdir⁵.

Kimya elminə olan dərin marağı və elmi araşdırmalara olan həvəsi 1929-cu ildə onun SSRİ-nin ən nüfuzlu ali təhsil ocaqlarından biri olan M.V. Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin kimya fakültəsinə qəbul olunması ilə nəticələndi. O, burada təhsil aldığı müddətdə dünya kimya elminin görkəmli nümayəndələrindən biri olan akademik N.D.Zelinskinin, eyni zamanda, həmin dövrün görkəmli alim və pedaqoqları A.A.Balandin, B.A.Kazanski, A.N. Nesmeyanovun rəhbərliyi altında təhsil alaraq, kimya elminin müxtəlif sahələrində fundamental biliklər qazanır. N.D.Zelinski tələbəsinin yüksək elmi potensialını görərək ona tapşırıqlar verir, müstəqil elmi tədqiqatlar aparmaq üçün lazımı şərait yaradır. Yusuf Məmmədaliyev M.D.Zelinskinin laboratoriyasında elmi fəaliyyətə başlayır⁶. İllər sonra Yusuf Məmmədaliyev dərin hörmət bəslədiyi müəllimi, görkəmli alim N.D. Zelinskiyə təşəkkür və ehtiram əlaməti olaraq 90 illik yubileyi münasibətilə kitab həsr etmişdir. Buna cavab olaraq N.D.Zelinskinin Yusuf Məmmədaliyevə göndərdiyi təşəkkür məktubunda deyilirdi: "Mənim çoxillik elmi fəaliyyətimi və həyatımı xalqımıza tanıtdırmaq üçün Siz çox işlər görmüşünüz. Sizin mənim əsərlərimə və fəaliyyətimə dəyişməz diqqətiniz məni çox mütəəssir edir. Elmimiz üçün etdiyiniz bütün yaxşılıqlara görə sağ olun". Bu məktub Y.Məmmədaliyevin elmi fəaliyyətinin və onun yetişdiyi akademik mühitin nə qədər əhəmiyyətli olduğunu bir daha təsdiqləyir. Y.Məmmədaliyevin öz müəlliminə həsr etdiyi kitab, həmçinin N.D.Zelinskinin məktubunun surəti hal-hazırda Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin Hədiyyələr və xatirə əşyaları fondunda qorunur.

² Fərəcullayeva M. Akademik Yusuf Məmmədaliyev, s. 9-10.

³ Akademik Yusuf Məmmədaliyev. Biblioqrafiya / tərt. ed. A.Kazımov. Bakı, 2011, s. 39.

⁴ Fərəcullayeva M. Akademik Yusuf Məmmədaliyev, s. 11.

⁵ Akademik Yusuf Məmmədaliyev. Biblioqrafiya, s. 39.

⁶ Yaqubzadə M. Neft daşları – dəniz neft sənayesinin beşiyi / Xalq qəzet, 24 oktyabr 2004-cü il, s. 4.

Yusuf Məmmədəliyev 1931-ci ildə kimya elminin əsas problemlərindən biri olan "Etilenin katalitik hidrogenləşməsi kinetikasının öyrənilməsi" mövzusunda ilk elmi-tədqiqat işini müvəffəqiyyətlə müdafiə edərək ali təhsilini başa vurur. Bu tədqiqat onun gələcək elmi fəaliyyətinin əsas istiqamətlərini müəyyən etmiş və kimya sənayesində mühüm tətbiq perspektivləri açmışdır. Onun apardığı elmi araşdırmalar sonrakı illərdə üzvi kimya və neft emalı sənayesində bir sıra mühüm yeniliklərin təməlini qoymuşdur.

1931-ci ildə Moskva Dövlət Universitetini bitirdikdən sonra gənc alim qısa müddət Moskva kimya zavodunda mühəndis kimi işləsə də, elmi fəaliyyətini vətəninə davam etdirmək arzusunda idi. 1932-ci ildə Azərbaycan KP MK-nın məktubu əsasında o, Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı İnstitutunun üzvi kimya kafedrasının müdiri vəzifəsinə təyin edildi.

Yusuf Məmmədəliyev elmi fəaliyyətə başladığı vaxtdan təbii və sənaye qazlarının öyrənilməsi sahəsində elmi tədqiqatlar aparır, yazdığı elmi məqalələrdə onların əsasında kimya sənayesinin yaradılması ideyasını təbliğ edirdi. 1933-cü ildə görkəmli alimin neft qazlarından etil spirtinin əldə edilməsinə dair məqaləsi nəşr olunur⁷. Eyni zamanda, onun rəhbərliyi ilə neft karbohidrogenlərinin haloidləşdirilməsi sahəsində kimya elminə böyük töhfə verən əsaslı tədqiqatlar başlanılır və aparılan elmi işlərin nəticələri sənaye istehsalında geniş tətbiq olunur. Onun bu tədqiqatları ölkənin neft-qaz sənayesinin inkişafına böyük töhfə vermiş və təbii qazın kimyəvi tərkibi, emalı və istifadəsi sahəsində yeni yanaşmaların əsasını qoymuşdur.

1 noyabr 1933-cü ildə N.D.Zelinski və A.A.Balandin Y.Məmmədəliyevi Moskvaya dəvət edib, ona xasiyyətnamə verərək Elmlər Akademiyasının aspiranturasına tam layiqli namizəd kimi qəbul olunmasını məsləhət görürlər. Lakin öz elmi tədqiqatlarını vətəninə davam etdirmək istəyən Yusuf Məmmədəliyev 1933-cü ildə V.V.Kuybişev adına Azərbaycan Neft Elmi-Tədqiqat İnstitutunda (hazırda Y.Məmmədəliyev adına Neft-Kimya Problemləri İnstitutu) fəaliyyətini davam etdirir. Məhz burada o, öz sahəsinin peşəkarı kimi formalaşaraq, elmi işçidən Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvünə qədər yüksəlmişdi. Bu vəzifələri icra etməklə yanaşı Y.Məmmədəliyev neft və qazların kimyəvi tərkibinin tədqiqi sahəsində əhəmiyyətli elmi araşdırmalar həyata keçirmiş, neftdən xalq təsərrüfatının ehtiyaclarını ödəyən qiymətli məhsulların alınması üçün yeni metodların işlənilib hazırlanmasına və tətbiqinə yönəlmiş tədqiqatlar aparmışdı. Bu tədqiqatlar neft emalı və sənayenin digər sahələrində innovativ yanaşmaların tətbiqinə və elmi-texnoloji inkişafın sürətlənməsinə mühüm töhfə vermişdir. Neft-kimya sənayesində hidrogenin effektiv yanacaq mənbəyi kimi istifadəsi məsələsini ilk dəfə elmi-praktiki müstəvidə araşdırmış, xammal kimi istifadəsinin elmi əsaslarını müəyyənləşdirmişdir.

Görkəmli alim 1934-cü ildə S.M.Kirov adına Azərbaycan Dövlət Universitetində (hazırda Bakı Dövlət Universiteti) Neft kimyası kafedrasının professoru və kafedra müdiri təyin olunur, tələbələrinə kimya elminin

⁷ Мамедалиев Ю.Г. Получение этилового спирта из нефтяных газов / За нефтяную технику, 1933, № 30, с. 17-19.

əhəmiyyəti və gələcək inkişaf perspektivləri haqqında mühazirələr oxuyur. O, kimyanın elmi və texnoloji tərəqqiyə verdiyi töhfələri vurğulayaraq deyirdi: "Kimya mənə içərisində möcüzələr olan sıx meşəni xatırladır. Hər kəs bu cəngəllikdə təbiətin yaratdığı yenilikləri, həyatın yeni təzahürlərini tapmaq istəyir. Bu axtarışlar və kəşflər sonsuz, heç nə ilə müqayisə olunmayan sevinc gətirir"⁸.

Yusuf Məmmədəliyev elmi fəaliyyətində polimerlər kimyasının nəzəri konsepsiyalarına xüsusi yer vermişdir. Onun bu sahədə ilk araşdırmaları 1934-cü ildə kauçukla əlaqədar idi. Polimerlər sahəsində aktual problemlərdən biri olan süni kauçukun əldə edilməsi Yusuf Məmmədəliyevin 1934-cü ildə qələmə aldığı "Azərbaycanda sintetik qauçuq problemi" məqaləsində öz əksini tapdı⁹. Y.Məmmədəliyev Azərbaycanda sintetik kauçuk istehsalı üzrə zavodun yaradılması üçün xammal ehtiyatlarının və texniki imkanların mövcudluğunu bəyan edir. Onun əldə etdiyi metodun yeni istehsal şəraitində sınaqdan keçirilməsi üçün Madagizdə (indiki Suqovuşanda) yarımsənaye tipli təcrübə zavodu inşa edildi. Qeyd etmək lazımdır ki, təxminən eyni vaxtda ABŞ-də ixtiraçı-alim Edison süni kauçuk alınması ideyasını "xülya" adlandırır. Rusiyada isə akademik N.N.Lebedev tərəfindən "divinil" əsasında dünyada ilk dəfə sintetik kauçuk əldə edilsə də, xammal kimi kartof və buğdadan istifadə edildiyinə görə əldə edilən metod iqtisadi cəhətdən sərfəli deyildi. İkinci Dünya müharibəsindən sonra Sumqayıt şəhərində də Yusuf Məmmədəliyevin əldə etdiyi əhəmiyyətli elmi-texnoloji nəticələr əsasında iri sintetik kauçuk zavodunun tikintisinə başlandı. Böyük alim sonralar Sumqayıt Kimya Elmi Mərkəzinin yaradılması prosesində yaxından iştirak etmişdir¹⁰.

Y.Məmmədəliyev təkcə neft kimyası problemləri ilə məşğul olmurdu. Daşkəsən alunitindən alüminium almaq texnologiyası kimi bir sıra məsələlər də onun iştirakı və məsləhətləri ilə həll edilmişdir¹¹.

Yusuf Məmmədəliyevin bilavasitə təşəbbüsü ilə Azərbaycanın təbii qazlarının sənayedə istifadəsi məsələləri tədqiq olunmağa başlamışdır. Azərbaycanın təbii qazlarının neft-kimya sənayesində xammal kimi istifadəsi məsələlərini ilk dəfə elmi tədqiqat mövzusu etmiş Yusuf Məmmədəliyev 1936-cı ildə "Azərbaycanın təbii qazları və onlardan kimyəvi istifadə" monoqrafiyasını nəşr etdirir. Bu sahədə aparılan tədqiqatlara böyük təsir göstərən həmin əsər Azərbaycanın neft-kimya sənayesinin elmi əsaslarını formalaşdıran mühüm nəşrlərdən biri hesab edilir.

Görkəmli alimin "Təbii və süni qazın kimyəvi emalı" sahəsində apardığı tədqiqatlar nəticəsində 1938-ci ildə M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin Elmi Şurası tərəfindən 33 yaşlı Yusuf Məmmədəliyevə dissertasiya müdafiə etmədən kimya elmləri namizədi elmi dərəcəsi verilir¹².

Yusuf Məmmədəliyevin elmi fəaliyyətinin ən mühüm mərhələsi İkinci Dünya müharibəsi (1939-1945) illərinə təsadüf edir. Bu çətin dövrdə onun

⁸ Исмаи́лова С. Такое сердце остаётся / Элм, 18 декабря 1986 г., с. 3.

⁹ Мəммədəliyев Ү. Azərbaycanda süni qauçuq problemi / Neft texnikası uğrunda, 25 noyabr 1934-cü il, s. 4.

¹⁰ Fərəcullayeva M. Akademik Yusuf Məmmədəliyev, s. 20.

¹¹ Mustafayev İ. O, böyük vətəndaş idi / Elm, 18 dekabr 1986-cı il, s. 2.

¹² Akademiya simalarda. Bakı, 2015, s. 15.

elmi istedadı və yenilikçi yanaşması sayəsində həyata keçirilmiş çoxsaylı ixtiralar və kəşflər neft-kimya sənayesində mühüm inkişafa səbəb olmuşdur.

SSRİ Dövlət Müdafiə Komitəsi 24 mart 1942-ci ildə aviasiya benzini və aviasiya yağı istehsalını yüksəltmək üçün xüsusi qərar qəbul etdi. Bu əhəmiyyətli məsələlərin həlli ilə bağlı Azərbaycanın alim və mühəndisləri bütün bilik və bacarıqlarını yeni yanacaq növünün, sürtkü yağlarının əldə olunmasına yönəldilər. Bu mürəkkəb və həlledici problemin aradan qaldırılmasına Azərbaycanın görkəmli kimyaçı alimi Yusuf Məmmədaliyev müvəffəq oldu. Əminliklə demək olar ki, onun hərbi sənayedə çevriliş yaradan kəşfi alman faşizmi üzərində qələbənin qazanılmasında ən mühüm amillərdən biri oldu.

1942-ci il sentyabrın 24-də Azərbaycan Dövlət Universitetinin Elmi şurasında Y.Məmmədaliyev "Toluolun aromatik karbohidrogenlərin alkiləşdirilmə və dealkiləşdirilmə yolu ilə sintezi» mövzusunda doktorluq dissertasiyasını müdafiə etdi. Partladıcı maddələrin əsas komponenti olan toluola tələbatın yüksək olması ilə əlaqədar Yusuf Məmmədaliyev bu mühüm müdafiə təyinatlı məhsulun əldə edilməsi məqsədilə geniş tədqiqatlar aparmışdır. Y.Məmmədaliyevin xidməti ondan ibarətdir ki, o, toluol məhsulu çıxışını artırmağa imkan verən sintez reaksiyalarını ilk dəfə öyrənmişdir¹³.

Ölkənin müdafiə sənayesinin inkişafına və məhkəmlənməsinə Azərbaycan kimyaçı alimlərinin daha bir böyük töhfəsi yüksək keyfiyyətli aviasiya benzinlərinin istehsal prosesinin yaradılması olmuşdur. Müharibənin sərt illərində bir qrup azərbaycanlı alim partladıcı maddələrin və aviasiya yanacağının istehsalının yeni, daha mükəmməl üsullarını işləyib hazırlamışdır. Y.Məmmədaliyev 1942-ci ilin şaxtalı qış aylarında bir qrup kimyaçı mütəxəssislə birlikdə 28 sutka ərzində laboratoriya binasından çıxmadan gərgin axtarışlar aparmış, nəhayət, oktan ədədi 100-ə bərabər olan yüksək keyfiyyətli aviasiya yanacağı istehsalının texnologiyasını yaratmışdı¹⁴. İkinci Dünya müharibəsinin ən çətin dövrlərində, SSRİ-nin varlığı təhlükə altında olduğu bir vaxtda Yusuf Məmmədaliyevin həmkarları – Rüstəm İsmayılov, Vahab Əliyev və Murtuza Nağıyevlə birlikdə işləyib hazırladığı bu texnologiya müharibənin gedişatını köklü şəkildə dəyişdirən amillərdən biri oldu, çünki yüksəkoktanlı yanacaq mühərriklərinin gücünü və effektivliyini artırmaq üçün həyati əhəmiyyət daşıyırdı. Sovet İttifaqı bu sahədə ciddi çətinliklərlə üzləşirdi və yanacaq təminatını yaxşılaşdırmaq üçün yeni texnologiyalara ehtiyac duyulurdu. Yusuf Məmmədaliyevin yeni texnologiyasının tətbiqi nəticəsində aviasiya üçün benzin istehsalını 30 % artırmaq imkanı əldə edildi. Belə ki, xaricdən aviabenzinin əlavə idxalı birdəfəlik olaraq yerli istehsal ilə (4,9 mln. ton) əvəz olundu¹⁵. Bu kəşf sovet aviasiyasının döyüş qabiliyyətini artırmaqla yanaşı, həmçinin 1943-cü ilin qışından İkinci Dünya müharibəsinin sonunadək sovet qırıcı təyyarələrinin hava hücumlarında üstünlüyünə səbəb olan amillərdən başlıcası oldu.

¹³ Kərimova T. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının yaranması. Bakı, 2015, s. 385.

¹⁴ Kərimova T. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının yaranması, s. 385.

¹⁵ Лисичкин С.М. Очерки развития нефтедобывающей промышленности СССР. Москва, 1958, с. 286, 322.

O günlərdə "Vışka" qəzeti qürurla yazırdı: "Sovet aviasiyasının məşhur qəhrəmanı Pokrişkindən, general Dzusovun igid təyyarələrindən və ya general Osipenkonun qırıcılarından soruşun, havada ağılıq etməkdə sizə kim kömək etdi? Yakovlev, Mikulin və Məmmədaliyev – onlar bir iş gördülər: sovet təyyarəçilərinə hamıdan yüksəkdə, hamıdan uzağa uçmaqda kömək etdilər"¹⁶.

Bu mühüm elmi və strateji kəşfə görə SSRİ Ali Attestasiya Komissiyasının 13 mart 1943-cü il tarixli qərarı ilə Y.Məmmədaliyevə kimya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi və həmin ilin 31 iyul tarixli qərarı ilə professor elmi adı verildi.

Y.Məmmədaliyevin ixtirası operativ surətdə istehsalatda tətbiq olundu, tezliklə Bakıda inşa edilən sənaye qurğusunda genişmiqyaslı istehsalat prosesinə başlandı. Aparılan təcrübələr göstərdi ki, Azərbaycan alimi tərəfindən sintez edilən birləşmələr ABŞ-də istifadə olunan analoji komponentlərlə müqayisədə daha yüksək təmizlik dərəcəsinə, oktan ədədinin 4 vahid üstün olmasına və şaxtaya qarşı yüksək müqavimətə malikdir. Nəticədə, bu yanacaqın tətbiqi İL-2 və LA-5 sovet qırıcı təyyarələrinin hava döyüşlərində üstünlüyünə şərait yaratdı. 1945-ci ilə qədər döyüş təyyarələrinin aviasiya yanacağı sərfiyyatının 84 faizini B-100 və B-78 təşkil etdi (yanacaq markaları adlarında rəqəmlər oktan sayına, hərflər isə şəhərə görə adlandırılırdı: "B" – Bakı, "Q" – Qroznı və s.)¹⁷.

1943-cü il iyulun 3-də "İzvestiya" qəzetində dərc olunmuş "Bizim günlərin dissertasiyaları" məqaləsində azərbaycanlı alim Yusuf Məmmədaliyevin dissertasiya işinin müharibə dövründə böyük praktiki əhəmiyyət kəsb etdiyi vurğulanırdı: "Müharibə zamanı bir neçə tamamlanmış və müdafiə olunmuş dissertasiyalar mövcud olsa da, onlardan yalnız bir neçəsi xüsusilə diqqətəlayiqdir. Budur, azərbaycanlı Yusuf Məmmədaliyevin doktorluq dissertasiyası. İşdə müasir kimyanın ən vacib problemlərindən birinə - toloulun sintezi probleminə toxunulur. Toloul nəqliyyat prosesi zamanı yan məhsul olaraq əmələ gələn maddədir. Tədqiqatın əsas nəticəsi yanacaq itkilərinin qarşısını ala biləcək texnologiyanın tapılması və əsaslandırılmasıdır. Bu iş müharibə ilə birbaşa bağlıdır. Onun arxasında mərmilərin gurultusu, tüstü, atəş, düşməyə zərbə dayanır"¹⁸.

Y.Məmmədaliyev bu işinə görə müəlliflik şəhadətnaməsi almaq üçün Ümumittifaq patent ekspertizası institutuna material göndərir. Tədqiqat işinə rəy verən akademik A.Balandin yazırdı: "Müəllif ilk dəfə olaraq alkilbenzolların sintezi və tətbiqi prosesini işləyib hazırlamışdır. Müəllifin metodu istər ideyasının orijinallığına, istərsə də prosesin əsas göstəricilərinə görə dünya neft emalı sənayesində yenilikdir və sovet elmi-texniki zəkasının böyük nailiyyəti kimi qiymətləndirilməlidir"¹⁹. Alkilləşmə sahəsində elmi nailiyyətlərinə görə SSRİ EA-nın müxbir-üzvü, görkəmli kimyaçı alim N.İ.Şuykin azərbaycanlı alimi haqlı olaraq "alkilləşmənin kralı" adlandırmışdı²⁰.

¹⁶ Akademik Yusif Məmmədaliyev. Bibliografiya, s. 10.

¹⁷ Никитин В.В. Горючее-фронту. 1941-1945. Москва, 1984, с. 46.

¹⁸ Татьяна Т. Диссертации этих дней / Известия, 3 июля 1943 г., с. 4.

¹⁹ Akademik Yusif Məmmədaliyev. Bakı, 1996, s. 22-23.

²⁰ Həsənov H. Dünya şöhrətli alim / Xalq qəzeti, 31 dekabr 2015, s. 10.

Cəbhəni yüksək keyfiyyətli aviasiya benzini ilə təmin edən üsulu işləyib hazırladığına görə 1944-cü ilin yanvarında Yusuf Məmmədəliyev Sovetlər İttifaqının ən ali mükafatlarından biri olan Lenin ordeni ilə təltif edildi. Böyük alimin Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyindəki kolleksiyasında qorunan bu orden onun kimya elminin inkişafına verdiyi mühüm töhfələrin və müharibə dövründə strateji əhəmiyyət daşıyan tədqiqatlarının yüksək dəyərləndirilməsinin bariz nümunəsi idi.

Müharibə dövründə müasir hərbi texnologiyalar və silahların inkişafı üçün elmi araşdırmaların aparılması böyük əhəmiyyət daşıyırdı. Bu dövrdə çoxlu sayda partladıcı maddələr tələb olunurdu. Yusuf Məmmədəliyevin bu sahəyə verdiyi töhfələr xüsusilə dəyərlidir. O, yanacaq tərkibli maddələrin daha keyfiyyətli və effektiv hazırlanması istiqamətində böyük nailiyyətlər əldə edir. Alimin kəşf etdiyi yeni növ partladıcı maddə tankların zərərsizləşdirilməsində mühüm rol oynamışdı. Y.Məmmədəliyev partlayıcı maddə olan üçnitrotoluolu (trotili) – şüşələrə doldurulmuş yandırıcı qarışıq növünü işləyib hazırlamış və hərbi sənayedə tətbiq etmişdi. Onun tərkibi Yusuf Məmmədəliyev tərəfindən partlayıcı maddələr üçün xammalın – toluolun əldə edilməsi əsasında işlənib hazırlandı, Bakının Əhmədli kəndində yerləşən, ölkənin ilk və yeganə təcrübə-sınaq müəssisəsi olan Azərbaycan Elmi Tədqiqat Neft Emalı İnstitutunun təcrübə-sənaye zavodunda sınaqdan keçirildi. Azərbaycan KP MK-nin birinci katibi M.C.Bağirov nümunənin yüksək effektivliyinə şübhə ilə yanaşmış, mayedən bir qədər buxarıya sıçratmışdı. Hündür alov qalxmış, buxarının odadavamlı kərpici ərimiş, metal borular dağılmışdı²¹.

Trotil istehsalının çox qısa zamanda təşkil olunması müharibədə SSRİ-nin qələbəsini təmin edən misilsiz töhfələrdən biri oldu. Bu maddə şüşə qablarda düşmən tanklarına qarşı istifadə olunurdu və müharibənin ən çətin dövrlərində düşməne qarşı mübarizədə xüsusi rol oynayırdı. Lakin həmin dövrdə bu maddənin hazırlanması və tətbiqi məxfi saxlanılmış və sənədlərdə “tank əleyhinə yandırıcı qrenadlar (şüşələr)” adı ilə qeyd olunmuşdur. Bu səbəbdən Y.Məmmədəliyevin ixtirası məxfi saxlanılaraq, yalnız məhdud dairələrdə məlum olmuş, alimin adı isə birbaşa qeyd edilməmişdir. Bu yandırıcı maddə sonralar qeyri-rəsmi “Molotov kokteyli” adı altında tanınmışdır. Ehtimal etmək olar ki, maddənin hazırlanmasına dair sənədin altında SSRİ Dövlət Müdafiə Komitəsinin üzvü V.M.Molotovun imzasının olması partlayıcı qarışıqla hazırlanmış bu şüşələrin məhz onun adı ilə tanınmasına səbəb olmuşdur.

“Molotov kokteyli”nin adı ilə bağlı daha bir fərziyyəyə əsasən 1941-ci ildə V.Molotov İngiltərənin Baş naziri U.Çörçillə görüşərkən partladıcı maddə haqqında məlumat verib və orada U.Çörçill həmin maddəni onun şərəfinə “Molotov kokteyli” adlandırır²².

Yusuf Məmmədəliyevin “Molotov kokteyli” kəşfi təkə elmi nailiyyət deyil, həm də Azərbaycan xalqının İkinci Dünya müharibəsində qələbəyə verdiyi mühüm töhfələrdən biri hesab olunur. Bununla bağlı

²¹ Akademik Yusuf Məmmədəliyev. Biblioqrafik göstərici. Bakı, 2019, s. 21.

²² Musaqızı L. Sovet təyyarəçilərini hamıdan yüksəyə qaldıran adam / Kaspi, 18 dekabr 2015-ci il, s. 21.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Rusiyanın nüfuzlu “Национальная оборона” (“Milli müdafiə”) jurnalına verdiyi müsahibədə demişdir: “Azərbaycan elminin nümayəndələri bizim ümumi qələbəmizə sanballı töhfə veriblər. Bunu bilən azdır, amma böyük Azərbaycan alimi Yusuf Məmmədəliyev sonradan “Molotov kokteyli” adı ilə məşhurlaşmış yandırıcı maddə ixtira etmişdi”²³.

Müharibənin gedişində Azərbaycan tarixində mühüm hadisə baş verdi – 27 mart 1945-ci ildə Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası təsis edildi. Yusuf Məmmədəliyev akademiyanın ilk 15 həqiqi üzvündən biri seçildi. Həmin ildə o, Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası Neft İnstitutunun direktoru vəzifəsinə təyin edildi. Bu təyinat onun neft-kimya sənayesinin elmi əsaslarını formalaşdırmaq və Azərbaycanı bu sahədə beynəlxalq miqyasda tanımaq istiqamətindəki fəaliyyətində mühüm addım idi.

Akademik Y.Məmmədəliyev Azərbaycanın unikal təbii sərvətlərindən biri olan Naftalan neftinin müalicəvi xüsusiyyətlərini elmi əsaslarla araşdıran ilk alimlərdən biri olmuşdur. Naftalan nefti əsrlər boyu yerli əhali tərəfindən müxtəlif dəri və oynaq xəstəliklərinin müalicəsində istifadə edilirdi. Lakin bu neftin təsir mexanizmi və kimyəvi tərkibi barədə elmi əsaslandırma yox idi. 1946-cı ildə Yusuf Məmmədəliyev öz tədqiqatlarında Naftalan neftinin komponentlərini təhlil edərək, onun farmakoloji və terapeutik təsirlərini elmi əsaslarla sübut etmişdi²⁴. Bu tədqiqatlar dünyada yalnız Azərbaycanda mövcud olan Naftalan neftinin tibb sahəsində tətbiqini genişləndirdi və beynəlxalq miqyasda tanınmasına səbəb oldu. Qeyd etmək lazımdır ki, dahi alimin elmi əsaslandırması sayəsində Naftalan nefti geniş spektrli ciddi xəstəliklərin aradan qaldırılması məqsədilə bu günümüzdə də sanatoriyalarda müalicə üsulu kimi geniş istifadə olunur. Ağ Naftalan yağı 23 oktyabr 2014-cü ildə Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyi tərəfindən ilk dərman vasitəsi kimi qeydə alınmış və 12 may 2015-ci ildən kütləvi istifadə üçün buraxılmağa başlamışdır.

Bu yerdə kiçik haşiyə çıxmaq. Muzeyin kolleksiyasında bir maraqlı şəkil qorunur. Bu, Y.Məmmədəliyevin Xalq şairi Səməd Vurğunla birgə çəkdiyi fotosəkildir. Onlar yaxın dost idilər. Səməd Vurğun Yusuf Məmmədəliyevin dahiliyinə inamını belə ifadə etmişdi: “Əgər Azərbaycanın “qara qızıl”ını əsl qızıla çevirən varsa, o, Yusuf olacaq”²⁵. Böyük Azərbaycan şairinin sözləri gerçək oldu.

1947-ci ildə akademik Y.Məmmədəliyev Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının prezidenti seçildi və 1950-ci ilə qədər bu vəzifədə çalışdı. Onun rəhbərliyi dövründə akademiyanın fəaliyyət istiqamətləri daha da genişləndi, prioritetlər əsaslı şəkildə yenidən müəyyənləşdirildi. Bu illər ərzində Y.Məmmədəliyev təkcə kimya sahəsinə deyil, eyni zamanda, ictimai və siyasi fəaliyyətə də böyük önəm verirdi. Bu dövr onun həyat və fəaliyyətində önəmli mərhələ olmuşdur. O, 31 dekabr 1947-ci ildə SSRİ Cənub və Qərb Rayonlarının Neft Sənayesi Nazirliyinin Elmi-Texniki

²³ Президент Азербайджана Ильхам Алиев: «9 мая – день нашей общей Великой Победы!» / Национальная оборона, №5, май 2020 г., с. 36.

²⁴ Мəmmədəliyev Y. Naftalan neftinin təsiri mexanizminin teoriyasına dair / Azərbaycan SSR EA-nın Məruzələri, 1946-cı il, № 6, C. II, s. 369.

²⁵ Mustafayev İ. O, böyük vətəndaş idi.

Şurasının sədri, 1948-ci ildə Bakı şəhəri Zəhmətkeş Deputatları Sovetinə deputat seçilmişdi. Görkəmli alim Azərbaycan SSR Siyasi və Elmi Bilikləri Yayan, sonralar isə "Bilik" adlandırılan cəmiyyətin təsisçisi və 1948-1952-ci illərdə sədri olmuşdur. Y.Məmmədəliyev elmi biliklərin yayılmasına və maarifləndirmə işlərinin təşkilinə mühüm töhfələr vermişdir.

Dahi şəxsiyyət Yusuf Məmmədəliyev nəinki kimya sahəsinin, həmçinin humanitar elmlərin, elm tarixinin mahir bilicisi olaraq Azərbaycanda Əlyazmalar fondunun yaradılmasına, Qobustan abidələrinin qorunub saxlanılması məqsədilə Qobustanda ilk stasionar arxeoloji ekspedisiyanın təşkilinə, qədim Azərbaycan eposu olan "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının və Qafqaz Albaniyasının tarixinin tədqiq olunmasına nail olmuşdur. Onun təşəbbüsü ilə 1947-ci ildə Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasında ilk dəfə olaraq böyük Şərq şairi və mütəfəkkiri Nizami Gəncəvinin həyat və yaradıcılığına həsr olunmuş elmi konfrans keçirilmişdir²⁶.

Azərbaycan elminin inkişafında misilsiz xidmətləri olan alim akademik 1951-1954-cü illərdə Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının Fiziki-Texniki Elmlər və Neft Bölməsinin akademik-katibi vəzifəsində çalışmışdır.

Y.Məmmədəliyev 1954-1958-ci illərdə S.M.Kirov adına Azərbaycan Dövlət Universitetinin rektoru təyin olunmuşdur. Onun rəhbərliyi ilə universitetin kimya fakültəsi, şərqşünaslıq fakültəsində ərəb və türk dilləri kafedraları, yeni korpuslarda laboratoriyalar, fənn kabinetləri, eksperimental bazalar təşkil edilmişdir. Rekturun rəsmi göstərişi ilə ilk dəfə olaraq universitetdə kargüzarlıq işləri Azərbaycan dilində aparılmağa başlamışdı.

Dünya elmində misilsiz xidmətləri olan akademik Yusuf Məmmədəliyevin aviakosmik tədqiqatlar sahəsinə, hərbi-müdafiə sənayesinə daha bir əvəzolunmaz töhfəsi strateji raketlər üçün yaratdığı "duru" və "bərək" yanacaqlar (o zaman məşhur "toplivo-1, T-1") idi. Bu yanacaqlar dəfələrlə müxtəlif raket konstruksiyalarında sınaqdan keçirilmiş, Yer in ilk süni peykinin buraxılmasında və insanın kosmosa ilk uçuşunda istifadə olunmuşdur. Təsadüfi deyil ki, Moskvanın Qırmızı meydanında dünyanın ilk kosmonavtı Yuri Qaqarinin şərəfinə təntənəli parad keçirilərkən, tribunada SSRİ-nin hökumət üzvləri arasında Yusuf Məmmədəliyev də dayanmışdı. O, həm də xarici jurnalistlər üçün təşkil olunan mətbuat konfransının iştirakçısı olmuş, ona verilən sualları yüksək səviyyədə cavablandırmışdı²⁷.

Elmin inkişafı sahəsindəki səmərəli fəaliyyəti və 50 illik yubileyi münasibətilə Yusuf Məmmədəliyevə Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 13 oktyabr 1956-cı il tarixli fərmanı ilə "Azərbaycan SSR Əməkdar Elm Xadimi" fəxri adı verilmişdi.

1958-ci ilin aprel ayında Y.Məmmədəliyev yenidən Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının prezidenti seçilir. Həmin ildə o, həmçinin SSRİ Elmlər Akademiyasının müxbir-üzvü seçildi və bu mötəbər elmi quruma üzv olan ilk Azərbaycan alimi kimi tarixə düşdü.

²⁶ Nizami Gəncəvi. Şairin həyat və yaradıcılığına həsr olunmuş elmi konfransın materialları. Bakı, 1947.

²⁷ Mirzəliyev M. Azərbaycanın ilk kimyaçısı / Elm, 23 oktyabr 2020-ci il, s. 14.

Y.Məmmədəliyevin akademiyaya ikinci rəhbərliyi dövründə (1958-1961) Neft-Kimya Prosesləri İnstitutu, Şərqsünaslıq İnstitutu, Şamaxı Astrofizika Rəsədxanası yaradılmışdı. Böyük alim Almaniyada sifariş edilmiş, diametri 2 metr olan teleskopun rəsədxanaya yubanmadan çatdırılması üçün onu Moskvadan şəxsən özü qatarla Bakıya gətirmişdi. Bu gün N.Tusi adına Şamaxı Astrofizika Rəsədxanasının elmi qəsəbəsi Y.Məmmədəliyevin adını daşıyır. Qəsəbənin mərkəzində alimin büstü qoyulub.

Y.Məmmədəliyev təkcə ölkə daxilində deyil, həm də beynəlxalq elm aləmində yüksək nüfuza sahib idi. O, müxtəlif illərdə çoxsaylı beynəlxalq konqres və simpoziumlarda iştirak etmiş, burada öz elmi araşdırmalarını təqdim etməklə yanaşı, Azərbaycan elmini layiqincə təmsil etmişdir. 1955-ci il iyunun 6-da İtaliyanın paytaxtı Romada keçirilmiş IV Beynəlxalq Neft Konqresi qlobal enerji sektorunun inkişafında mühüm hadisə idi. Dünyanın 47 ölkəsindən 4680 nəfər neft mütəxəssisinin və aliminin bir araya gəldiyi bu tarixi konqresdə neft sənayesinin perspektivləri və yeni texnologiyalar müzakirə olunurdu. Mötəbər tədbirdə iştirak edən Y.Məmmədəliyev həmkarı Ş.V.Vəliyevlə birgə "Halogenləşdirilmiş alkilbenzolların alınması və onların halogenləşdirilmiş stirollara çevrilməsi" adlı məruzə ilə çıxış etmişdir. Yusuf Məmmədəliyevin Roma konqresindəki məruzəsi Azərbaycan elminin dünya elmi arenasında layiqli yer tutduğunun bariz nümunəsi idi. Görkəmli alimin İtaliyada, İspaniyada, ABŞ-də, Fransada keçirilən mötəbər elmi məclislərdə iştirakını əks etdirən müxtəlif səpkili materiallar hal-hazırda Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin kolleksiyasında mühafizə olunur.

Y.Məmmədəliyevin muzeydə qorunan kolleksiyasında onun 1961-ci ildə yazdığı neftin kimyəvi emalı əsasında gübrələrin və xalq istehlakı mallarının istehsalı problemlərinə həsr olunmuş tezisnin qaralaması var. Bu, onun sonuncu tədqiqat işi idi. Təəssüf ki, görkəmli alim həmin ilin dekabrın 15-də dünyasını dəyişdiyindən mövzunu başa çatdıra bilmədi. Y.Məmmədəliyevin vəfatı Azərbaycan elmi üçün çox böyük itki idi.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin göstərişi ilə 16 sentyabr 1998-ci ildə Bakının İstiqlaliyyət küçəsində Yusuf Məmmədəliyevin şərəfinə heykəl qoyulmuşdu. Heykəlin açılışı zamanı Ulu öndər Heydər Əliyev demişdir: "Azərbaycanın həm alim, həm gözəl insan, həm ictimai-siyasi xadim kimi görkəmli simalarından biri Yusuf Məmmədəliyevdir. Yusuf Məmmədəliyevin həyatı, yaradıcılığı, əsərləri və qoyduğu böyük elmi irs Azərbaycan xalqının tarixinin böyük bir fəslidir, hissəsidir, parçasıdır. Bu insan öz zəkası, biliyi, istedadı, fədakarlığı, elmi ixtiraları ilə, elmi əsərlər yaratmaqla, həm də ümumən Azərbaycan elmini təşkil etmək, inkişaf etdirmək sahəsindəki fəaliyyəti ilə Azərbaycan xalqının tarixinə daxil olmuşdur. Ona görə biz bu gün də Yusuf Məmmədəliyevin xidmətlərini böyük məmnuniyyətlə xatırlayırıq və onun parlaq siması, əziz xatirəsi qarşısında baş əyirik".

Yusuf Məmmədəliyevin elmi və ictimai irsinin təbliği məqsədilə onun adına «Qızıl medal» təsis edilmişdir. Bu mükafat Azərbaycan elminin görkəmli nümayəndəsi, akademik Yusuf Məmmədəliyevin təşəbbüsü ilə əsası qoyulmuş "Bilik" Maarifçilik Cəmiyyəti tərəfindən yaradılmışdır.

Medal maarifçilik və ictimai-siyasi fəaliyyət sahəsində xüsusi xidmətləri olan şəxslərə təqdim olunur. Qeyd etmək lazımdır ki, 2002-ci ildə bu təltifə layiq görülən ilk şəxs Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkətinin birinci vitse-prezidenti İlham Əliyev olmuşdur²⁸.

2005-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev akademik Y.Məmmədəliyevin 100 illik yubileyinin qeyd olunması haqqında sərəncam imzalamışdı. Həmin ilin sentyabrında Birinci xanım Mehriban Əliyevanın iştirakı ilə UNESCO-nun Parisdəki mənzil qərargahında alimin yubileyi təntənəli şəkildə qeyd olunmuşdu.

Yusuf Məmmədəliyev təkcə öz dövrünün deyil, bütün zamanların ən görkəmli Azərbaycan alimlərindən biridir. Onun həyatı və fəaliyyəti Azərbaycan elminin inkişafına həsr olunmuş parlaq bir səhifədir.

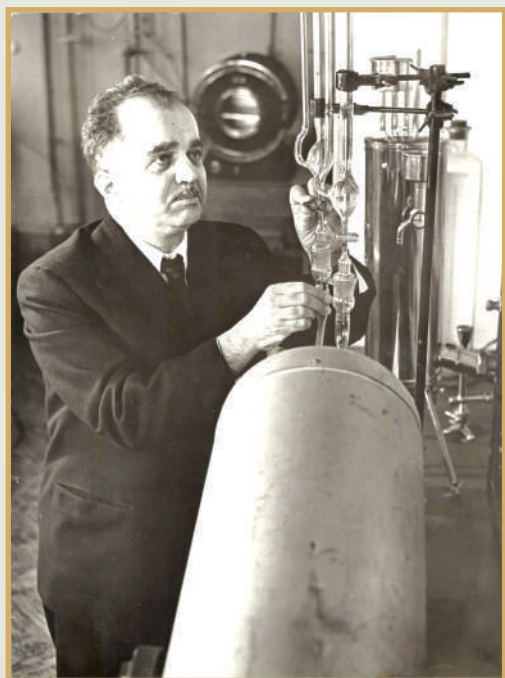
²⁸ https://azertag.az/xeber/ILHAM_ALIYEV_YUSIF_MAMMADALIYEV_ADINA_QIZIL_MEDALIN_ILK_LAUREATIDIR-972083

*Yusuf Məmmədəliyevin Milli
Azərbaycan Tarixi Muzeyində
qorunan kolleksiyası*

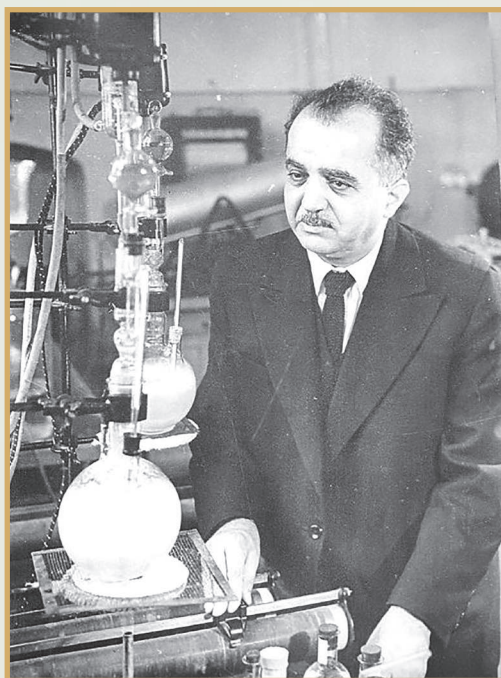

Yusuf Məmmədəliyev. 1950. FMF, № 6419.

Yusuf Məmmədəliyev laboratoriyada iş zamanı. 1950-ci illər.

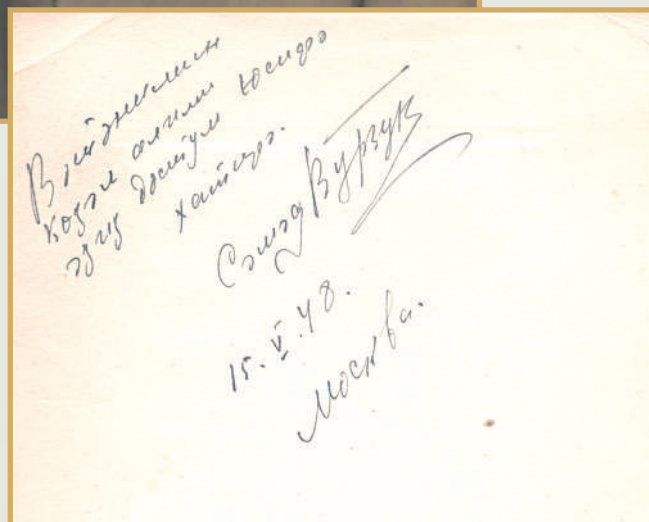
HXƏF, № 1515.

FMF, № 9739.

Azərbaycan SSR EA-nın prezidenti akademik Yusuf Məmmədaliyev iş otağında. 1950-ci illər. HXƏF, № 1515/1.

Xalq şairi Səməd Vurğun və Yusuf Məmmədaliyev. Şəkilin arxasında Səməd Vurğunun "Vətənimin gözəl alimi əziz dostum Yusifə xatirə. Səməd Vurğun. 15.V.1948. Moskva" xatirə yazısı var. HXƏF, № 1500; FME, № 11908.

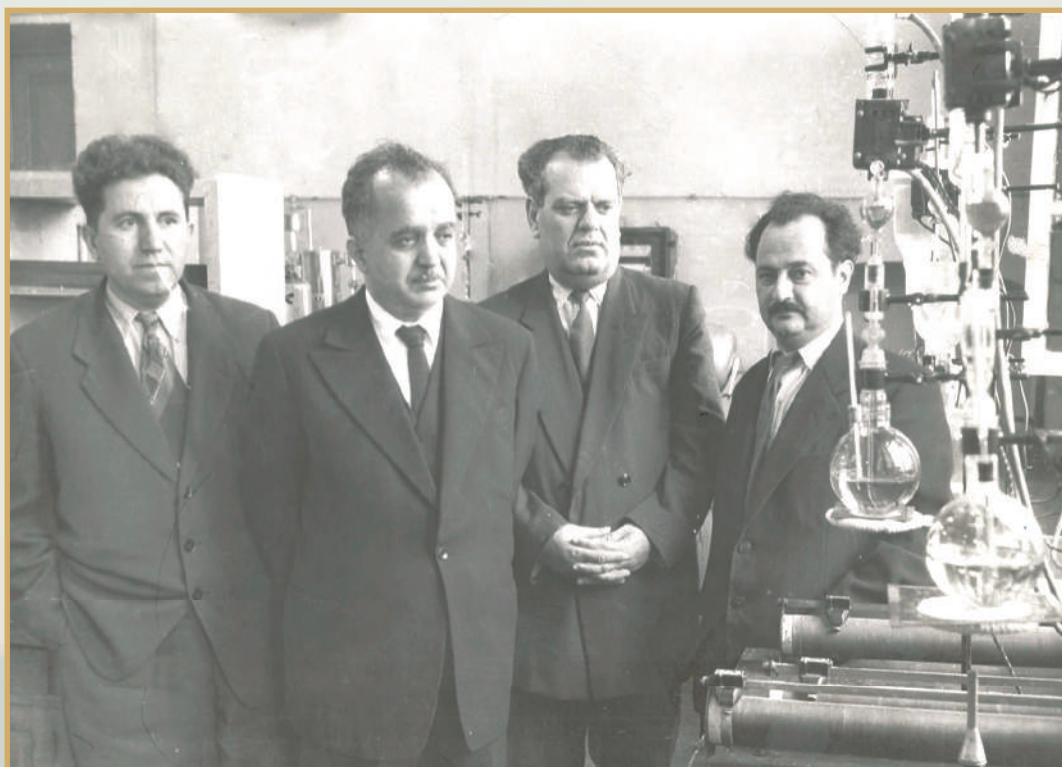
*Sov.İKP-nin XXI qurultayının azərbaycanlı nümayəndələri SSRİ rəhbəri
Nikita Xruşşovla görüşdə. Moskva, 1959.
FMF, № 9033; FMF, № 9168*

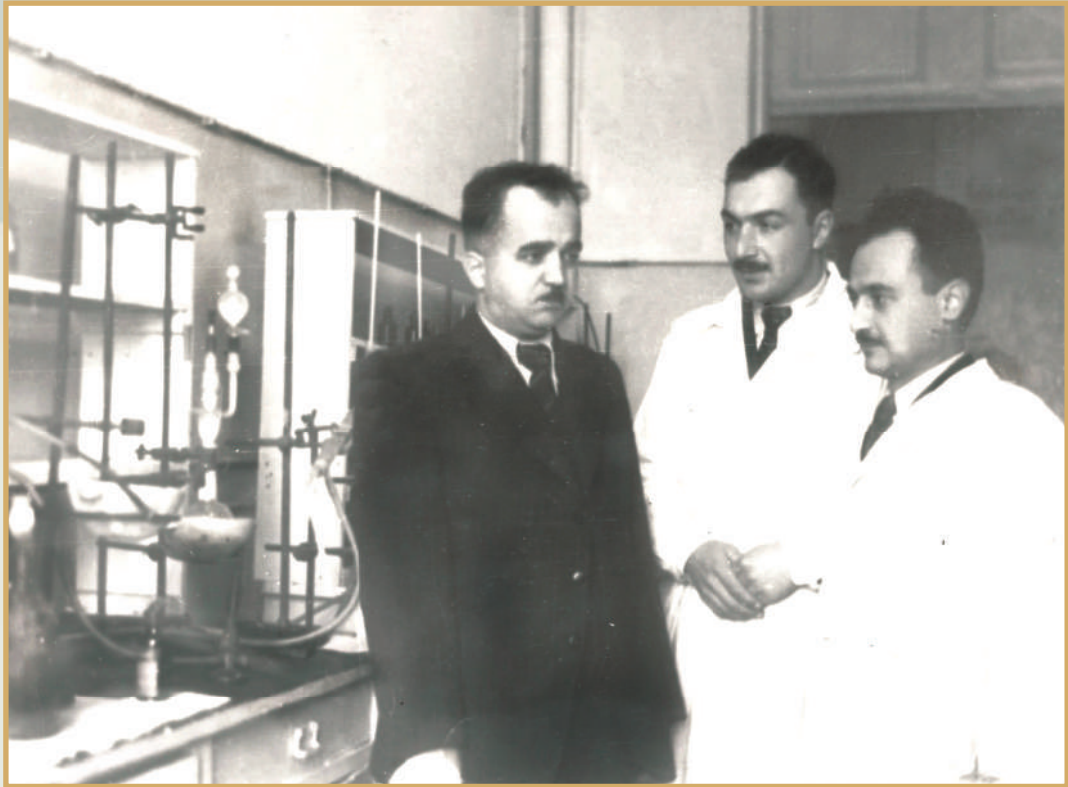
*Azərbaycan SSR EA-nın prezidenti Yusuf Məmmədəliyev xarici qonaqlar
və Azərbaycan alimləri ilə birgə. 1950-ci illər.
HXƏF, № 1517/4.*

Azərbaycanın kimyaçı alimləri. Soldan: Qiyas Abdullayev, Yusuf Məmmədəliyev, Soltan Mehdiyev, Əli Quliyev. 1950-ci illər. HXƏF, № 1517/5.

Kimya laboratoriyasında. Soldan: Əli Quliyev, Yusuf Məmmədəliyev, Qiyas Abdullayev, ?. 1950-ci illər. SMF, № 606/12.

*Yusuf Məmmədaliyev aspirantlarla birgə kimya laboratoriyasında.
1950-ci illər. HXƏF, № 1517/6; SMF, № 606/13.*

Azərbaycan alimləri. Soldan: tarixçi İsmayıl Hüseynov, ədəbiyyatşünas Məmmədcafər Cəfərov, Yusuf Məmmədaliyev. 1950-ci illər. SMF, № 605/6.

Azərbaycan alimləri. Ön sırada, soldan: neftçi-geoloq Ağa Əliyev, cərrah Mustafə Topçubaşov, Yusuf Məmmədəliyev, geoloq Mirəli Qaşqay, riyaziyyatçı Zəhid Xəlilov. Arxa sırada: geoloqlar Əzəl Sultənov, Ələşraf Əlizadə, dilçi Məmmədəğə Şirəliyev. 1950-ci illər. SMF, № 605/8.

Azərbaycan alimləri. Soldan: coğrafiyaşünas Qasım Gül, kimyaçı Vahab Əliyev, memar Mikayıl Hüseynov, Yusuf Məmmədəliyev, geoloqlar Şamil Əzizbəyov, Ələşraf Əlizadə, Əzəl Sultənov. 1950-ci illər. SMF, № 605/9.

Yusif Məmmədəliyevin memar, akademik Mikayıl Hüseynova hədiyyə etdiyi fotosəkil. Şəklin üzərində rus dilində Yusif Məmmədəliyevin "Əziz Mikayıla sevgi və səmimi hörmət əlaməti olaraq" avtoqrafı var. 13.03.1951. SMF, № 7388.

Yusuf Məmmədaliyevin anadan olmasının 50 illiyi münasibətilə toxunmuş xalçanın fotoşəkli. 1956. HXƏF, № 1501.

*Yusuf Məmmədəliyev Azərbaycan SSR EA-nın
Rəyasət heyətinin iclasını aparır.
1958. HXƏF, № 1517.*

Yusuf Məmmədaliyev SSRİ nümayəndə heyətinin tərkibində ABŞ-nin Miçiqan ştatında zavodda. 1958. HXƏF, № 1517/1.

*Yusuf Məmmədaliyev Parisdə keçirilmiş II Beynəlxalq Kataliz
Konqresində çıxış zamanı. 1960. HXƏF, № 1517/2.*

*Yusuf Məmmədaliyev Parisdə keçirilmiş II Beynəlxalq Kataliz
Konqresininin rəyasət heyətində. 1960. HXƏF, № 1517/3.*

Yusuf Məmmədaliyev, Azərbaycan SSR EA-nın elmi katibi B.Vəkilov, akademik İsmayıl Hüseynov, Azərbaycan Tarixi Muzeyinin Ən yeni tarix şöbəsinin müdiri Püstəxanım Əzizbəyova muzeyin ekspozisiyasında. 1960. SMF, № 605/20.

*Həkim Sona Axundova-Bağırbəyovanın İran həkimləri ilə görüşü.
Arxa planda Azərbaycan EA-nın prezidenti Yusuf Məmmədaliyev.
1960-cı illər. SMF, № 382/24.*

*Yusuf Məmmədaliyev iranlı həkimlərin şərəfinə verilən ziyafətdə.
1960-cı illər. SMF, № 382/25.*

SSRİ EA-nın vitse-prezidenti, akademik Aleksandr Topçiyev (mərkəzdə), Yusuf Məmmədəliyev Azərbaycan Tarixi Muzeyinin ekspozisiyasında. Qonaqlar üçün ekskursiyanı Nərmin Tahirzadə aparır. 1960-cı illər. SMF, № 7165.

Soldan: akademik Rüstəm İsmayılov, Yusuf Məmmədəliyev, SSRİ EA-nın Dağıstan filialının sədri Həbibulla Əmirxanov Azərbaycan SSR EA-da keçirilən toplantıda. 1961. SMF, № 606/10.

*Yusif Məmmədəliyevin orden kitabçası
№ 140578. 17 aprel 1944.
HXƏF, № 1513.*

*“Qafqazın müdafiəsinə görə” medalı.
1944. KTFMF, № 123.*

ЗА НАШУ СОВЕТСКУЮ РОДИНУ!

— УДОСТОВЕРЕНИЕ —

ЗА УЧАСТИЕ В ГЕРОИЧЕСКОЙ ОБОРОНЕ

КАВКАЗА

Мамедалиев

Юсиф Тејдар оглы

УКАЗОМ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО
СОВЕТА СССР ОТ 1 МАЯ 1944 ГОДА
НАГРАЖДЕН МЕДАЛЬЮ

„ЗА ОБОРОНУ КАВКАЗА“

ОТ ИМЕНИ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО
СОВЕТА СССР МЕДАЛЬ „ЗА ОБОРОНУ
КАВКАЗА“ ВРУЧЕНА „ 18 “ сентября 1944 Г.

А № 000143

Председатель Президиума Верховного
Совета Азербайджанской ССР

Секретарь Президиума Верховного
Совета Азербайджанской ССР

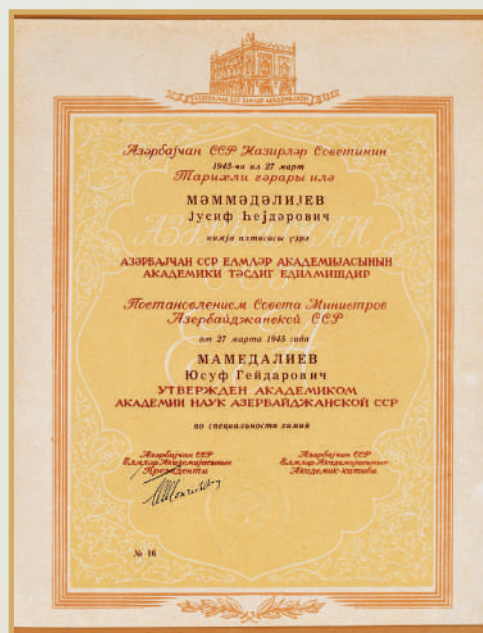
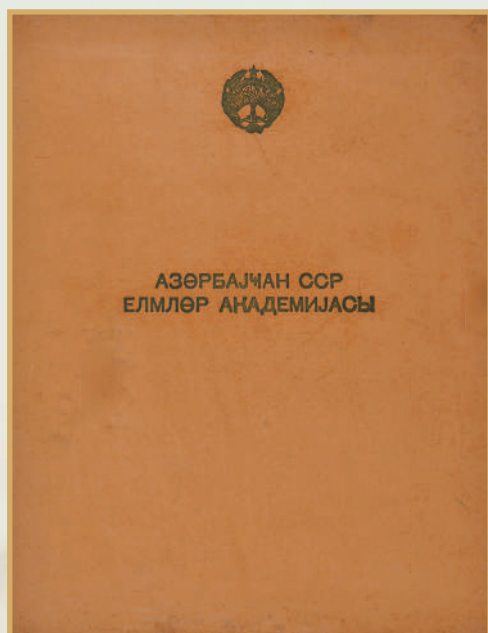
Б. Касимов
Кара

Yusuf Məmmədaliyevin "Qafqazın müdafiəsinə görə" medalı ilə təltif olunması haqqında vəsiqə. 18 sentyabr 1944.

HXƏF, № 1446.

Azərbaycan SSR EA-nın akademiki Yusuf Məmmədliyevin vəsiqəsi. 27 mart 1945. HXƏF, № 1440.

Yusuf Məmmədliyevin kimya ixtisası üzrə Azərbaycan SSR EA-nın akademiki təsdiq edilməsi haqqında sənəd. HXƏF, № 1479.

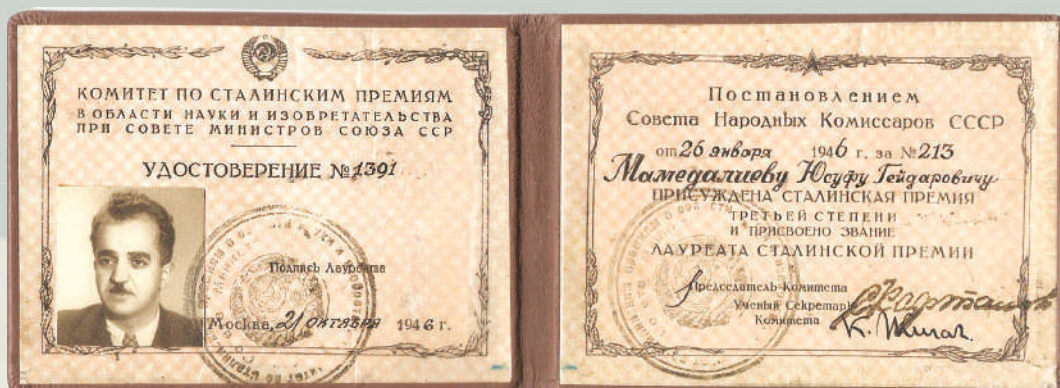
Азәрбајҹан ССР ЕА-нын һақиқи үзвү Юсуф Мәммәдәлиевин вәсиқәләри

НХӘФ, № 1487.

НХӘФ, № 1489.

*III dərəcəli Stalin mükafatı laureatı Yusuf Məmmədaliyevin vəsiqəsi.
1946. НХӘФ, № 1478.*

*Stalin mükafatı laureatının medalı.
Revers: "III dərəcəli Stalin mükafatı
laureatı. 1948". КТФМФ, № 142.*

Yusuf Məmmədaliyevə verilmiş "1941-1945-ci illər Böyük Vətən müharibəsində rəşadətli əməyə görə" medalının vəsiqəsi. 1946. HXƏF, № 1447.

"1941-1945-ci illər Böyük Vətən müharibəsində rəşadətli əməyə görə" medalı. 1946. KTFMF, № 124.

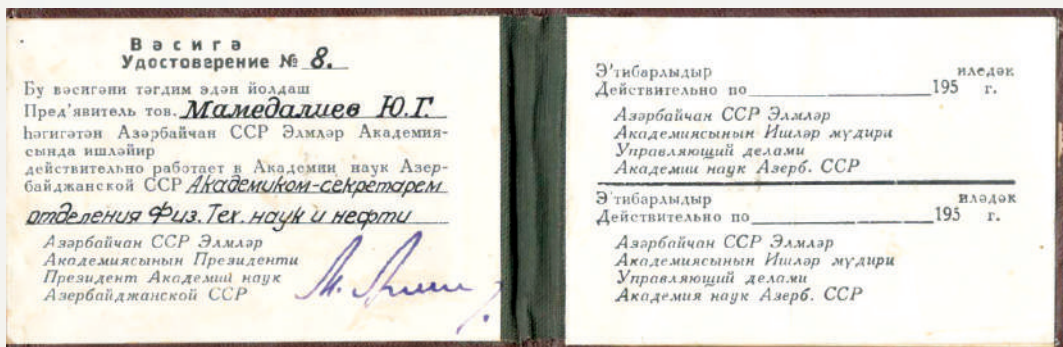
*Yusuf Məmmədaliyevin professorluq attestatı. 1946.
HXƏF, № 1492/a.*

*Yusuf Məmmədaliyevin kimya elmləri doktoru diplomu. 1946.
HXƏF, № 1492/b.*

SSRİ Cənub və Qərb Rayonlarının Neft Sənayesi Nazirliyinin Texniki Şurasının sədri Yusuf Məmmədaliyevin vəsiqəsi. 1947. HXƏF, № 1484.

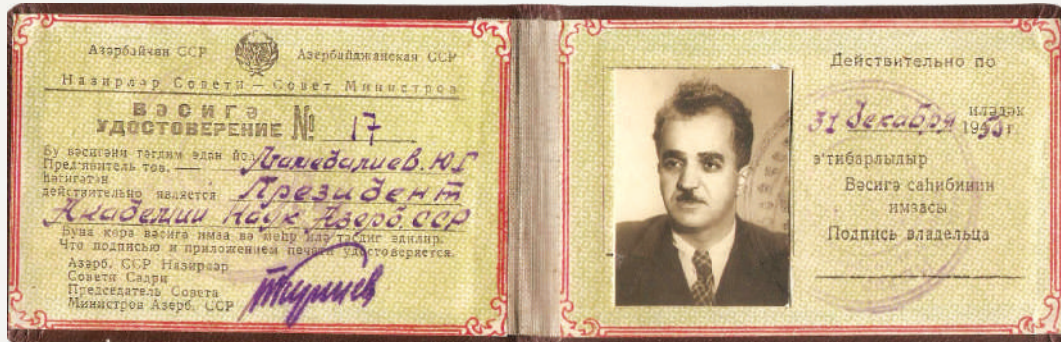

Azərbaycan SSR EA-nın Fiziki-Texniki Elmlər və Neft Bölməsinin akademik-katibi Yusuf Məmmədaliyevin vəsiqəsi. 31 dekabr 1954. HXƏF, № 1444.

Azərbaycan SSR EA-nın prezidenti Yusuf Məmmədaliyevin vəsiqələri

НХӘФ, № 1486.

НХӘФ, № 1493.

НХӘФ, № 1481.

II çağırış Bakı Şəhər Zəhmətkeşləri Deputatları Sovetinin deputatı Yusuf Məmmədaliyevin bileti. 1948. HXƏF, № 1485.

III çağırış Bakı Şəhər Zəhmətkeşləri Deputatları Sovetinin deputatı Yusuf Məmmədaliyevin bileti. 1950. HXƏF, № 1483.

Yusuf Məmmədaliyevə Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti yanında İncəsənət işləri idarəsinin bütün tamaşa müəssisələrinə daxil olmaq ixtiyarı verən daimi vəsiqə. 1949. HXƏF, № 1494.

Мов. Ю. Мамед-Алиев окончил в 1931 году Московский Исследовательский Химический Институт (теперь Химический Факультет (ХИУ)) по специальности органической химии. При окончании он выполнил экспериментальную работу на тему: "Исследования кинетики катализаторной гидролиза азидов этилена", в которой была применена новая аппаратура современной типа.

Мов. Мамед-Алиев проявил себя с самой лучшей стороны, как очень способный молодой исследователь, прекрасно разбирающийся в сложной теории и владеющий тонкими экспериментальными навыками. Активно и интересно занимается научным вопросом, он отличается высоким умом и большой работоспособностью.

Поэтому м. Мамед-Алиева можно смело рекомендовать, как вполне достойного кандидата в аспирантуру Академии Наук; мы его безусловно выработаем ценный научный работник и желаем всяческой удачи.

1 ноября 1933г.

Доцент А. Баладин.

Академик Н. Зелинский.

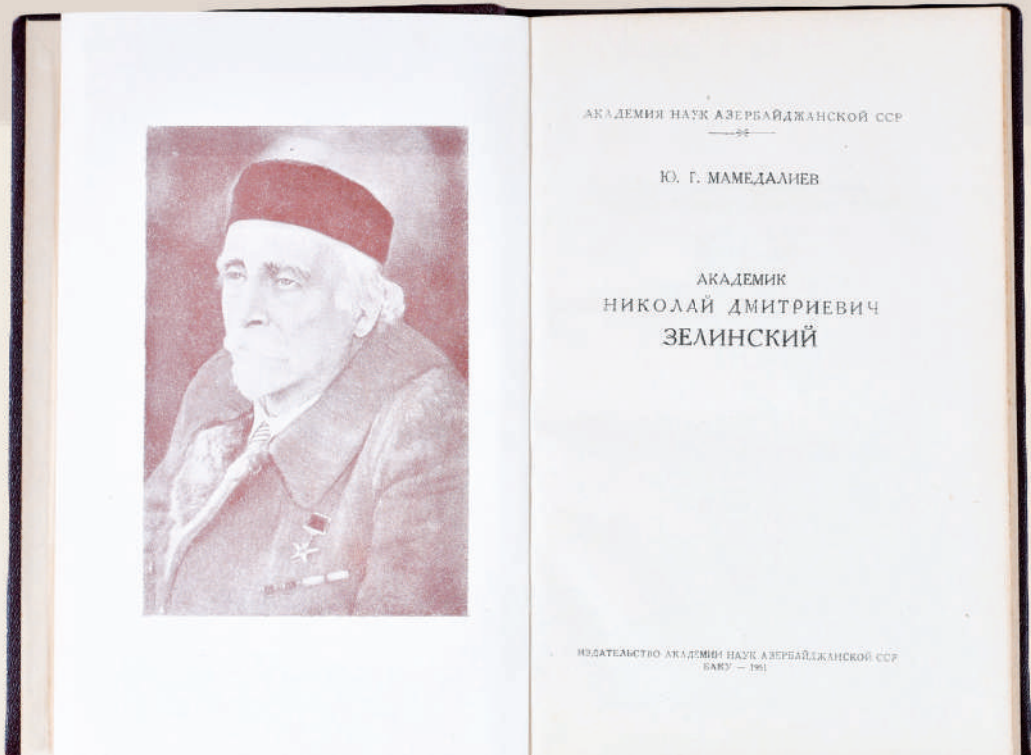
Yusif Məmmədəliyevin SSRİ Elmlər Akademiyasının aspiranturasına qəbul olunması üçün akademiklər N.D.Zelinski və A.A.Balandin tərəfindən verilmiş xasiyyətnamənin surəti. 1 noyabr 1933.

HXƏF, № 1508/b.

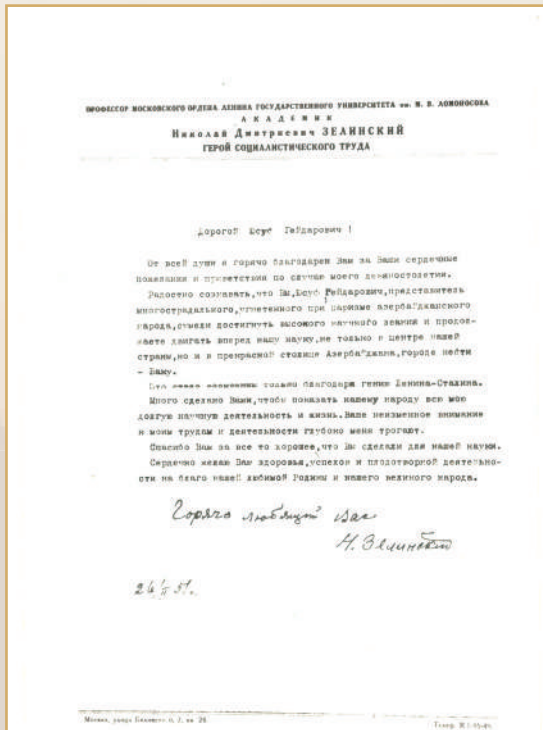
200/250

برای زیاده آینه اسوده اوله سینک برتون فلند و برتون ستمی بفریت
 روس مکنک بائیس، بویک متله، شینیلوی دین عالم، روس ادب
 دیلینک اساسی قویان شاس، تو موخ ای دیلیجی ~~دوره~~ دهر طبیعت شناس
 میخائیل واسیلویچ لومونوسک ~~لا~~ ~~آنادان اولماسینک~~ 250
 ایلمکن بویک بر آقغاری ایله تیه ایبر
~~تاریخینا گو شردیکه بویک سفد انکاشا اولوندا~~ ~~تاریخینا~~ ~~فلند~~ ~~یر~~
 قدس قلله ایمون عموم دنیا صلح کوراسی لومونوسک ~~بویک~~
 بو تاریخی ~~تاریخینا~~ گو نونک که شش صورت قدا ایلمک برتون فلند صلحت
 گورنک قازا آلمیسه.
 و سیر بقیلا و اقامان ناکلر اسوده ~~ادب~~ ~~فصوح~~ ~~قاریم~~ ~~لومونوسک~~
 250 ایلمکن بویک ~~تاریخینا~~ ~~کیمی~~ ~~بیشی~~ ~~علم~~ ~~ایقناس~~ ~~د دولت~~ ~~ایلمونوسک~~ ~~تاریخینا~~ ~~روس~~
~~طریق~~ ~~ایلمونوسک~~ ~~ایلمونوسک~~ ~~ایلمونوسک~~ ~~ایلمونوسک~~ ~~ایلمونوسک~~ ~~ایلمونوسک~~ ~~ایلمونوسک~~ ~~ایلمونوسک~~ ~~ایلمونوسک~~
 فلند کدرک آما سینه ایلمانی موافق ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~
 لومونوسکی ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~
 کمال ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~
 صاب ایتمک کناج دکل در ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~
~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~
 یلم روس ملد ها سنک ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~
 نایس ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~
 عصمت دکجه ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~
 هجی بر سباله ادانان ادنا ایتمک اولارکم لومونوسک نالیسه
 برینم دغه اولار ای برتون قلیتر ایله روس طلیتک بارادیمای
~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~ ~~تاریخینا~~

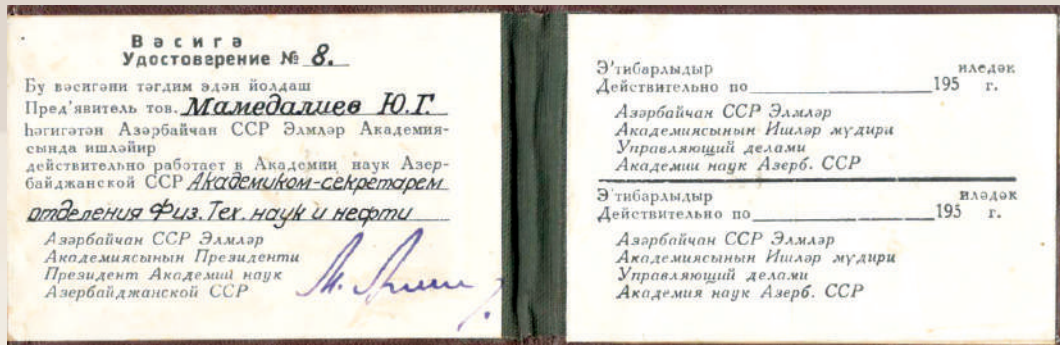
Dünya şöhrətli alim M.V.Lomonosovun anadan olmasının 250 illiyinə (1711-1961) həsr olunmuş mətnin əlyazması. Əski əlifba ilə. 25 səhifə. 1950-ci illər. HXƏF, № 1463.

*Yusuf Məmmədaliyevin
 "Akademik Nikolay Dmitriyeviç Zelinski" monoqrafiyası.
 Bakı, 1951. 85 səhifə.
 HXƏF, № 1508.*

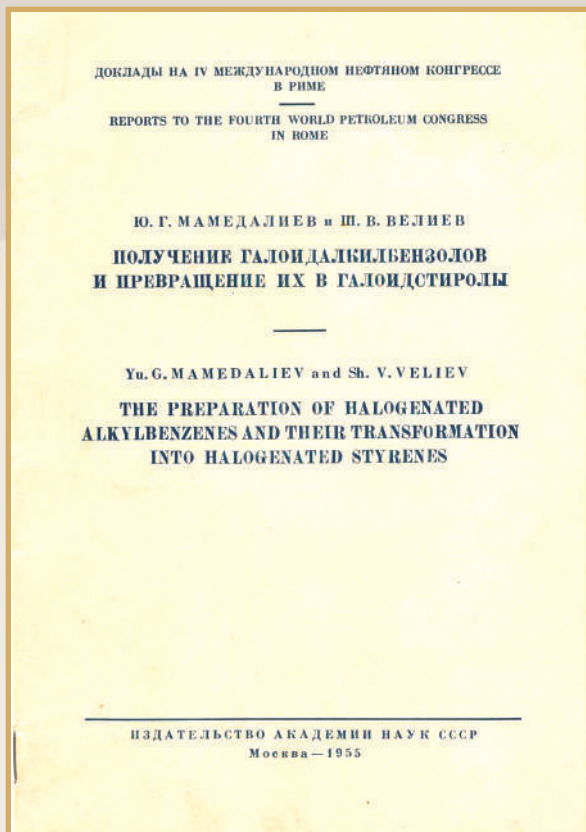
*Akademik N.D.Zelinski
 Yusuf Məmmədaliyevə təşəkkür məktubunun surəti.
 26 fevral 1951.
 HXƏF, № 1508/a.*

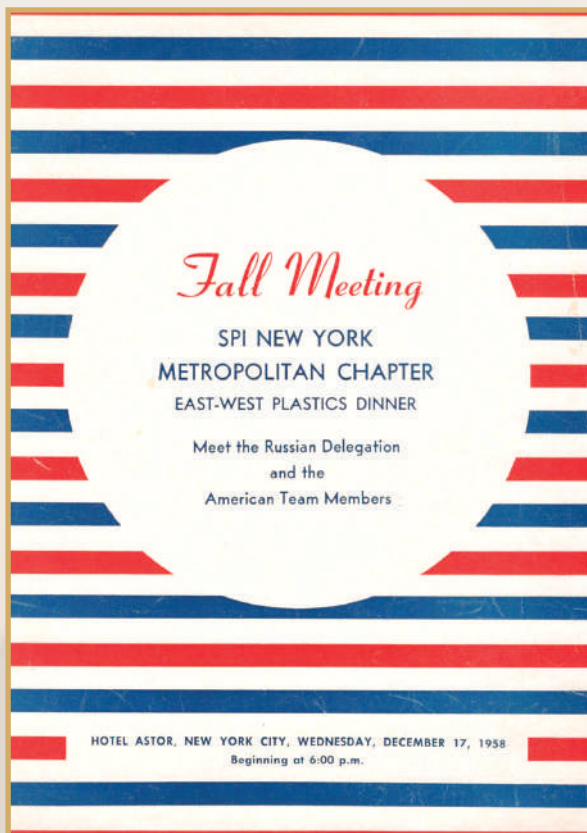
Azərbaycan SSR EA-nın Fiziki-Texniki Elmlər və Neft Bölməsinin akademik-katibi Yusuf Məmmədəliyevin vəsiqəsi. 31 dekabr 1954. HXƏF, № 1444.

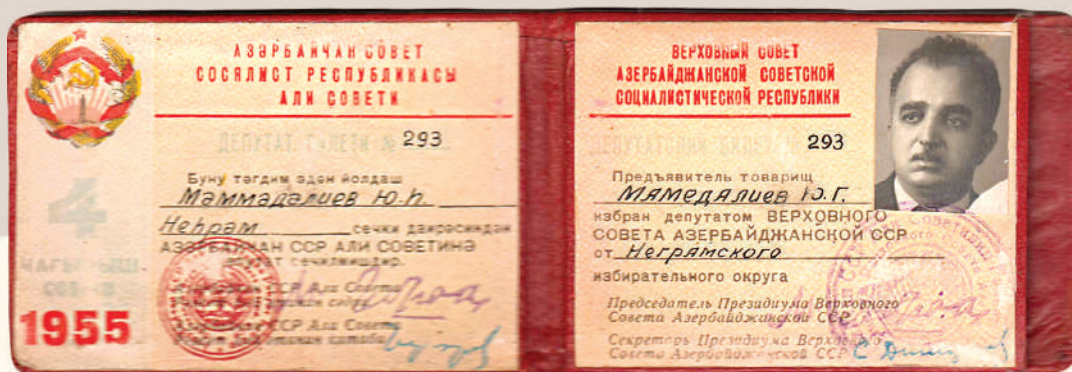
S.M.Kirov adına Azərbaycan Dövlət Universitetinin rektoru Yusuf Məmmədəliyevin vəsiqəsi. 26 fevral 1955. HXƏF, № 1445.

*Romada keçirilmiş IV
Ümumdünya neft konqresində
Y.Məmmədaliyevin və
Ş.Vəliyevin "Halogenləşdirilmiş
alkilbenzolların alınması və
onların halogenləşdirilmiş
stirollara çevrilməsi"
mövzusunda məruzəsi. Rus və
ingilis dillərində. 1955.
HXƏF, № 1502.*

*Yusuf Məmmədaliyevin iştirak
etdiyi "Payız görüşü" neft
konqresinin
(Nyu-York, dekabr 1958)
proqramı.
HXƏF, № 1516.*

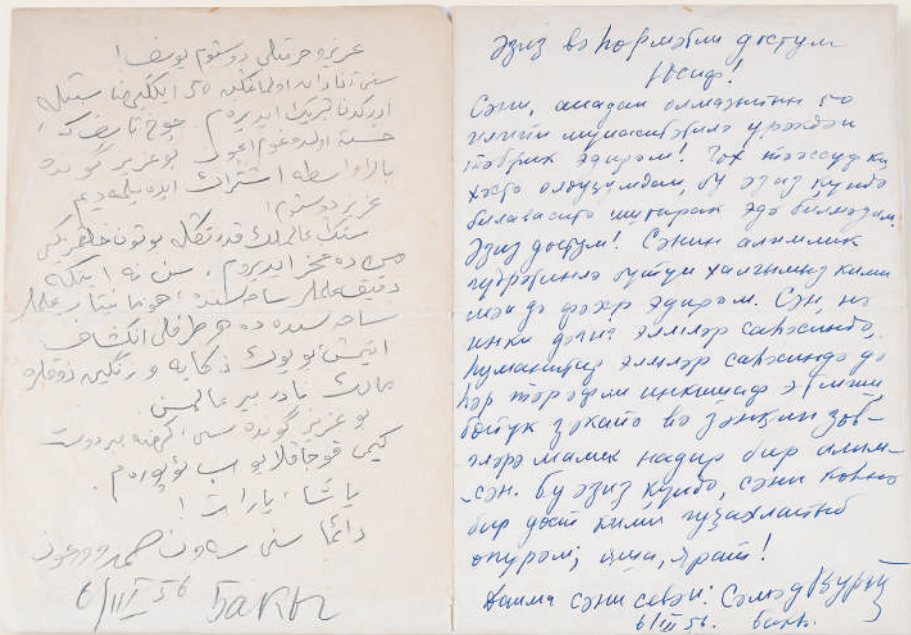
IV çağırış Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı Yusuf Məmmədəliyevin deputat kitabçası. 1955. KTFME, № 385/a.

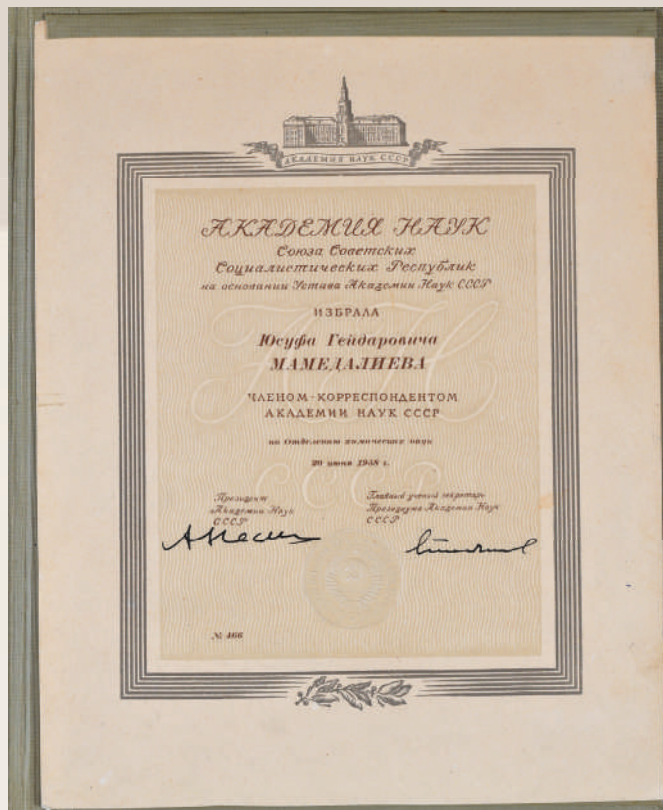
IV çağırış Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı Yusuf Məmmədəliyevin deputat nişanı. KTFME, № 385.

Yusuf Məmmədaliyevə elm sahəsində görkəmli fəaliyyətinə görə və anadan olmasının 50 illiyi münasibətilə "Azərbaycan SSR Əməkdar elm xadimi" adının verilməsi haqqında Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 13 yanvar 1956-cı il tarixli fərmanı. 8 fevral 1956. HXƏF, № 1505.

Xalq şairi Səməd Vurğunun Yusuf Məmmədaliyevə anadan olmasının 50 illiyi münasibətilə göndərdiyi məktub. 6 mart 1956. HXƏF, № 1498.

Yusuf Məmmədaliyevin SSRİ EA-nın müxbir-üzvü seçilməsi haqqında sənəd. 20 iyun 1958. HXƏF, № 1462.

SSRİ EA-nın müxbir-üzvü Yusuf Məmmədaliyevin vəsiqəsi. 20 iyun 1958. HXƏF, № 1480.

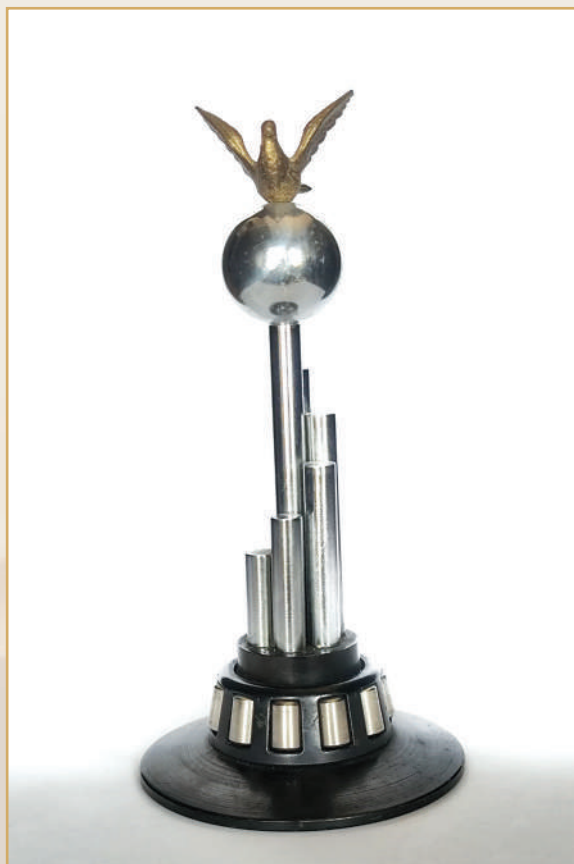
Azərbaycan Kommunist Partiyasının XXII qurultayının nümayəndəsi Yusuf Məmmədaliyevin üzvlük bileti. 1958. НХӘФ, № 1482.

Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin üzvü Yusuf Məmmədaliyevin mandatı. 1961. НХӘФ, № 1488.

Xalqlar arasında sülh və dostluğun möhkəmləndirilməsi işində böyük töhfəsinə görə Ümumdünya sülh tərəfdarları hərəkətinin 10 illiyi (1949-1959) münasibətilə Ümumdünya Sülh Şurası tərəfindən Y.Məmmədaliyevə verilmiş Fəxri fərman. 1959. HXƏF, № 1499.

Xalqlar arasında sülhün və dostluğun möhkəmləndirilməsi işinə verdiyi böyük töhfəyə görə Ümumdünya Sülh Şurasının Ümumdünya sülh tərəfdarları hərəkətinin 10 illiyi (1949-1959) münasibətilə Yusuf Məmmədaliyevə təqdim etdiyi mükafat. HXƏF, № 4839.

Yusuf Məmmədəliyevin SSRİ Xalq Təsərrüfatı Nailiyyətləri Sərgisinin Baş komitəsi tərəfindən SSRİ-nin xalq təsərrüfatında nailiyyətlərə görə "Böyük Qızıl medalla" təltif olunması haqqında vəsiqə. 1960. HXƏF, № 1448.

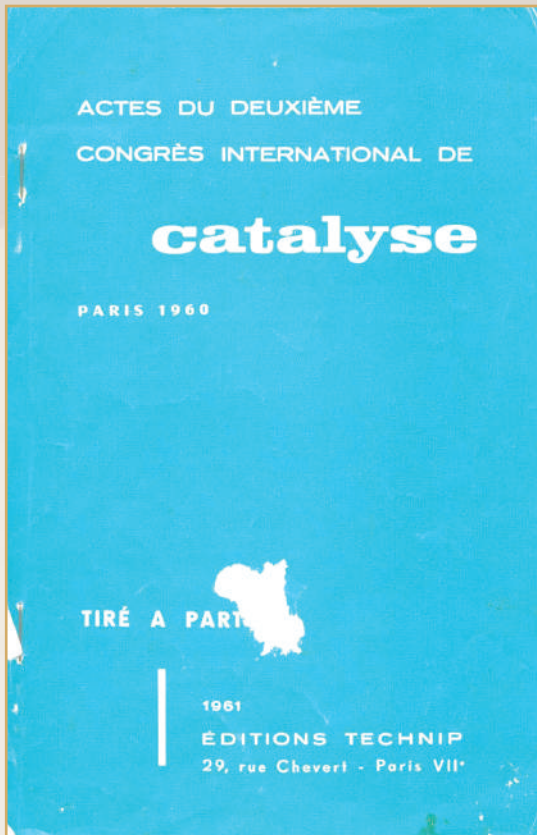
"SSRİ xalq təsərrüfatındakı nailiyyətlərə görə" Böyük Qızıl medal. 1960. KTFMF, № 125.

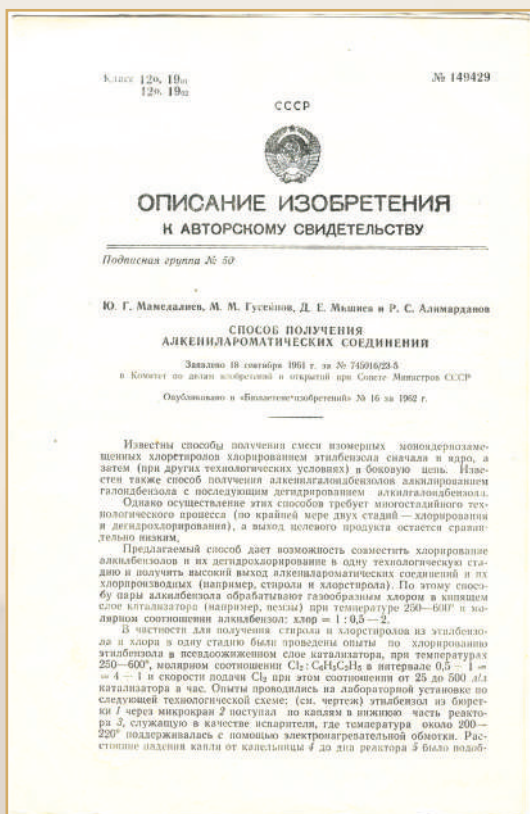
Ümumittifaq Siyasi və Elmi Bilikləri Yayan Cəmiyyətin III qurultayının nümayəndəsi Yusuf Məmmədəliyevin mandadı. 1960. НХӘФ, № 1507.

SSRİ Nazirlər Soveti yanında Elm və texnika üzrə Lenin mükafatları komitəsinin üzvü Yusuf Məmmədəliyevin vəsiqəsi. 1959. НХӘФ, № 1443.

*Y.Məmmədaliyev və
M.Hüseynovun Parisdə
keçirilmiş kongresdə (1960)
məruzəsi. İngilis dilində.
1961. HXƏF, № 1503.*

*Y.H.Məmmədaliyev,
M.M.Hüseynov, D.Y.Mişiyev
və R.S.Əlimərdanovun "Alkenil
aromatik birləşmələrin alınması
üslulu" ixtirasının təsviri.
1962. HXƏF, № 1504.*

ARMY MOON ROCKET FALTERS IN F

8 Russians On Visit To Wallingford Plant Admire Automation, Football, U. S. Women

Soviet Delegation Gives Views on Strike and 'Dzhrivago'

Russian Plastics Experts Impressed By Wallingford Plant

Members of the American Cyanamid Co., Wallingford, Conn., and the Soviet delegation...

8 RUSSIANS TOUR PLANT

(Continued from Page 1)

plants, the excellent American quality equipment and, most important, the attitude of friendliness in the people they met.

A college football game they saw impressed them, according to Danilov, who says they also commented on the attractiveness of American women and the many-colored American cars (in Russia most cars are black).

Theodore Shover of Naugatuck, on the staff of the U. S. Rubber Co., who visited Russia with a similar American group last summer, interpreted for the group at the conference.

He said, "They've seen so much—they have so many impressions."

George Ouarov, chairman of the delegation and spokesman for the visitors, patiently answered questions and then, through the interpreter, said he'd ask his colleagues to answer some of the queries—if he was overworked he might have to ask for overtime. Several of his remarks brought laughter from the group.

Production of consumer goods is being expanded, according to the Russians, who said there were continued plans for expanded automation in the U. S. S. R. as well. They admired automation they had seen in American plants.

To a query about the controversial novel, "Dzhrivago," Ouarov said he had not read it. However, he said, "Zhvigo" is a variation of the Russian word for "living" and he thought it was simply used because "the life that is described in the book was dead long ago and has nothing to do with the life in present-day Russia.

"The subject is so small," he said, "so insignificant in the Soviet Union that we don't pay any attention to it. There are much bigger problems that occupy our lives and our minds in the Soviet Union than the question of a book."

Government money spent on scientific research is a sound budgetary item "because it pays off," the Russians said.

On a tour of the plant, the visitors stopped in one room to pose for movie cameras and inspected everything with interest. One of them delightedly bounced a piece of plastic dinnerware off a cement floor while cameras rolled; another watched a cameraman with intense interest, while a third edged up to a group being interviewed and listened in despite gesticulations of cameramen trying to get a clear camera angle. The visitors were pleasant and obliging even though it was 2:30 before they and Cyanamid officials sat down to lunch.

Members of the Soviet delegation are: George Ouarov, vice president of the Government Committee of the Council of Ministers of the U.S.S.R. in Matters of Chemistry, the chairman of the delegation; Nicholas Yegorov, the director of an institute; Anatol Tikhomirov, chief of the Chemical Department of the Government Committee of the Council of Ministers of the U.S.S.R.; Anatol Sheryshev (dubbed "minister of finance" because he handles purchases for the group), chief engineer of an institute; Eugene Isakov, director of a plant; Joseph Mamedeliev, president of the Academy of Science of the Azerbaijanian S.S.R.; chief engineer of a plant; Ivan Mikheyev, chief engineer of a plant; deputy chief of the Laboratory of an Institute; Victor Kabanov, interpreter and translator.

With the group were: William T. Cruise, executive vice president of the Society of the Plastics Industry; Jacob Biehn, also of the Society, who is conducting the tour; Eugene B. Daniels and Andrew Kirpich of the State Department interpreters; Miss Virginia Norris of the State Department.

Russia Will

(Continued From Page 1)

answered because the spokesman felt the questions needed discussion, in order that the entire delegation's views could be heard.

However, the Soviets expressed "pleasure" at their visit to America and the treatment accorded them on their tours.

MOST IMPRESSIVE, said the delegation, was the "friendliness" of the American people themselves. They recounted meeting a midwestern farmer and his wife with whom they struck up an immediate friendship.

The delegation arrived in Wallingford Thursday night for a buffet of imported caviar and Russian kibitzhi catered by the Yankee Silversmith Inn in the conference room of the Yale Motor Inn.

Robert McCaw, Cyanamid's public relations man, reported that the visitors were impressed with the luxuriousness of their quarters. "They found them tremendous," said Mr. McCaw, "and among the best accommodations they experienced in this country."

After a night at the Inn the delegation received a typical American breakfast of ham and eggs, fresh squeezed orange juice, tea and coffee at the Yankee Silversmith Inn.

FOLLOWING the tour the delegation was treated to a traditional New England dinner of lobster at the Oakdale Tavern. "They liked it," recalls Mr. McCaw, and were particularly interested in the early American atmosphere of the tavern and its historical traditions.

In summing up their impressions the Russians expressed appreciation for the treatment accorded them at Cyanamid and in their speeches for the first time touched on a political subject.

THEY AGREED unanimously that it was their opinion that neither the Russian people nor the American people want war. They said they felt such exchange visits of teams in industry, business and cultural fields, contributed to a better understanding and the desire for peace.

The delegation was hosted at Cyanamid by Dr. V. V. Lindgren, who returned from a 7,000 mile trip through the Soviet Union recently with a U.S. plastics team.

Members of the Soviet delegation included George Ouarov, chairman and vice-president of the Government Committee of the Council of Ministers of the U.S.S.R. in matters of chemistry; Nicolas Yegorov, director of an institute; Anatol Tikhomirov, chief of the chemical department of the Government Committee of the Council of Ministers of the U.S.S.R.; Anatol Sheryshev, chief engineer of an institute; Eugene Isakov, director of a plant; Joseph Mamedeliev, president of the Academy of Sciences of the Azerbaijanian of the U.S.S.R.; Ivan Mikheyev, chief engineer of a plant and deputy chief of the Laboratory of the institutes, and Victor Kabanov, interpreter and translator.

MERIDEN RECORD

Meriden, Conn., Saturday, December 6, 1958

Members of the American Cyanamid Co., Wallingford, Conn., and the Soviet delegation...

Russia Will Match U. S. Production Of Plastics

WASHINGTON (AP)—The Soviet Union will match the production of plastics in the United States by 1960, according to a report by the U.S. State Department today.

Proposals of Hanlon OK'd Without Any Changes

Members of the American Cyanamid Co., Wallingford, Conn., and the Soviet delegation...

WASHINGTON (AP)—The State Department today announced that it has approved the proposals of the American Cyanamid Co. for the sale of plastics to the Soviet Union.

Nyu-Yorkda çıxan "New Haven Evening Register" və "Meriden Record" qəzetlərindən parçalar. SSRİ və ABŞ alimlərinin birgə şəkilləri ilə. 1958. HXƏF, № 1506.

ЮСИФ
ҲЕЈДӘР ОҒЛУ
МӘММӘДӘЛИЕВ

ЮСУФ
ГЕЙДАРОВИЧ
МАМЕДАЛИЕВ

Һөрмәтли _____
_____ йәлдәш

Азәрбајҗан ССР Елмләр Академијасы вә республика Али вә Орта Ихтисас Тәһсилли Назирлији Сизи бәјүк совет кимјачы алим, көзәл мӯәллим, истә дәдлы елм тәшкилатчысы, көркәмли дәвләт вә ичтимаи хадими, ССРи ЕА мӯхбир үзвү, Азәрбајҗан ССР ЕА академики, республиканын әмәкдәр елм хадими, техника елмләри доктору, профессор, ССРи Дәвләт мӯкафаты лауреаты

ЮСИФ ҲЕЈДӘР ОҒЛУ
МӘММӘДӘЛИЕВИН

анадан олмасынын 80 иллијинә һәср олунмуш тәнтәнәли јубилеј кечәсинә дә вәт едирләр.

Тәнтәнәли кечә 1987-чи ил мартын 4-дә саат 18-дә М. Магомәјев адиме Азәрбајҗан Дәвләт Филармонијасында кечириләчәкдир.

сыра _____ јер _____
Тәшкилат комитәси

Уважаемый товарищ
Азизбекова Т.А.

Академия наук Азербайджанской ССР и Министерство высшего и среднего специального образования республики приглашают Вас на торжественный юбилейный вечер, посвященный 80-летию со дня рождения выдающегося советского ученого-химика, замечательного педагога, талантливого организатора науки, крупного государственного и общественного деятеля, члена-корреспондента АН СССР, академика АН Азербайджанской ССР, заслуженного деятеля науки республики, доктора технических наук, профессора, лауреата Государственной премии СССР

ЮСУФА ГЕЙДАРОВИЧА
МАМЕДАЛИЕВА

Торжественный вечер состоится 4 марта 1987 года в 18 часов в Азербайджанской государственной филармонии имени М. Магомедова.

ряд 7 место 24
Оргкомитет

*Азәрбајҗан Тарихи Музейинин директору, академик Пүстәханым
Әзизбәјованын Юсуф Мәммәдәлиевин анадан олмасынын 80 иллијинә һәср
олунан тәнтәнәли гечәјә дәвәтнамәси. 1986. SMF, № 606/14.*

Һөрмәтли Әзизбәјова Р.А.

Сизи Азәрбајҗанын гөркәмли ичтимаи-сийаси хадими, Республика Елмләр Академијасынын тәшкилатчыларындан бири, академик Юсуф Мәммәдәлиевин анадан олмасынын 90 иллијинә һәср олунмуш јубилеј гечәсинә дә вәт едирик.

Гечә 1996-җи ил сентыабр айынын 10-да Республика Сарайында саат 18.00-да баһланыр.

Сизин sıra _____ yer _____

Тәшкилат Комитәси

*Азәрбајҗан Тарихи Музейинин директору, академик Пүстәханым
Әзизбәјованын Юсуф Мәммәдәлиевин анадан олмасынын 90 иллијинә һәср
олунан тәнтәнәли гечәјә дәвәтнамәси. 1996. SMF, № 606/15.*

*Президент
Академии наук Азербайджанской ССР
академик*
Ю. Г. МАМЕДАЛИЕВ

Баку, Коммунистическая, 10

Yusuf Məmmədaliyevin vizit kartı. HXƏF, № 1452/a.

*Президент
Академии наук Азербайджанской ССР
академик*
Ю. Г. МАМЕДАЛИЕВ

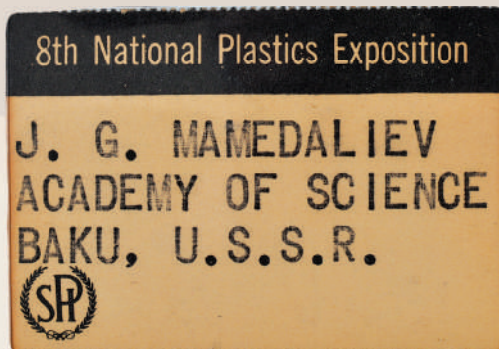
Баку, Коммунистическая, 10

*Müxtəlif şəxslərin Yusuf Məmmədaliyevə verdiyi vizit kartları.
HXƏF, № 1452/b.*

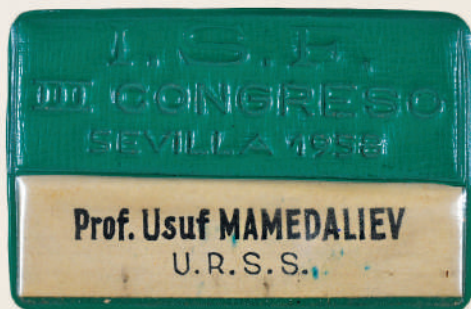
*IV Beynəlxalq Neft
Konqresinin (Roma (İtaliya),
1955) nümayəndəsi Yusuf
Məmmədəliyevin nişanı.
HXƏF, № 1452/3.*

*8-ci Beynəlxalq Plastiklər
Sərgisinin (ABŞ, 1958) iştirakçısı
Yusuf Məmmədəliyevin nişanı.
HXƏF, № 1452/1.*

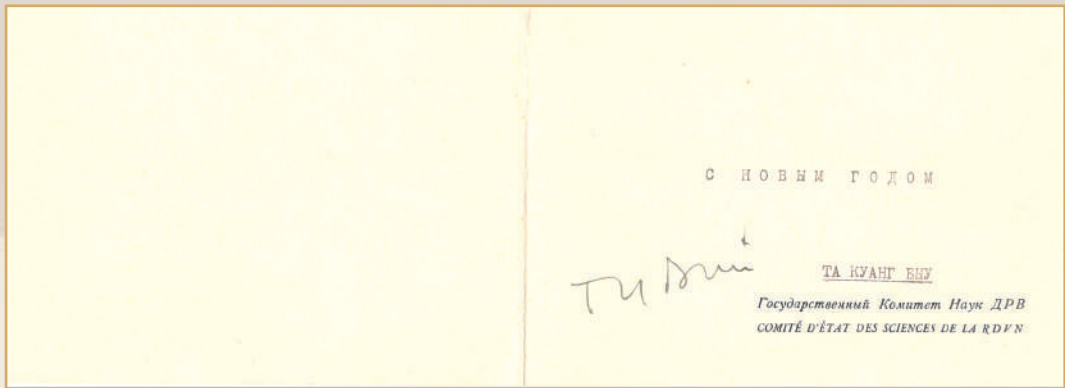
*8-ci Beynəlxalq Plastiklər
Sərgisinin iştirakçısı Yusuf
Məmmədəliyevin nişanı. HXƏF,
№ 1452/4.*

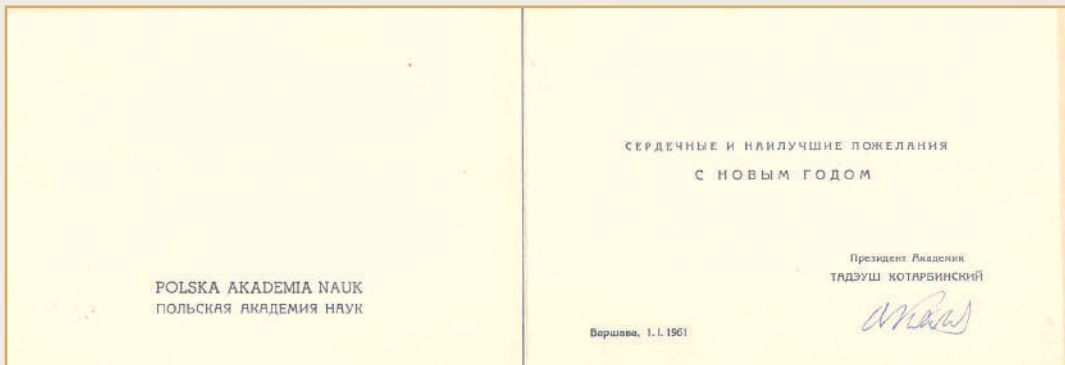
*Beynəlxalq Elm Federasiyasının
III Beynəlxalq Sevilya
Konqresinin (1958) iştirakçısı
Yusuf Məmmədəliyevin nişanı.
HXƏF, № 1452/2.*

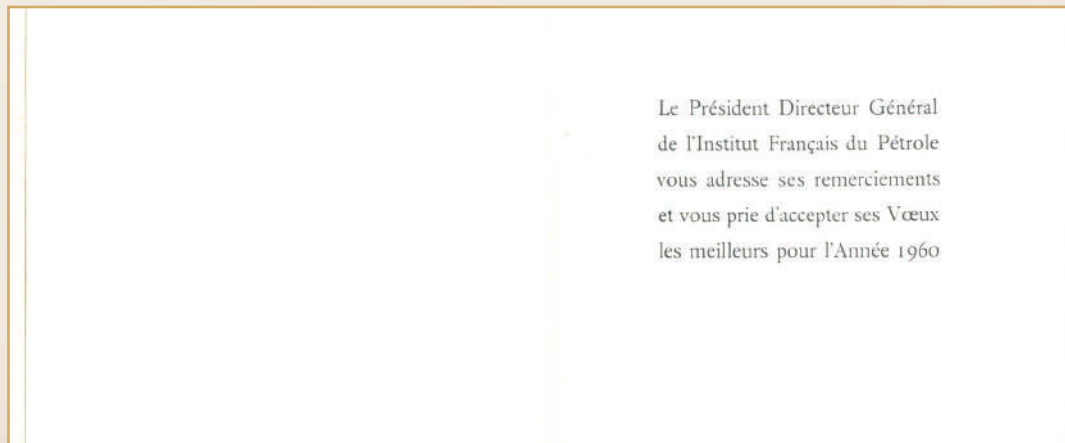
*Beynəlxalq Kataliz Konqresinin
(Paris, 4-9 iyul 1960) iştirakçısı
Yusuf Məmmədəliyevin nişanı.
HXƏF, № 1452/5.*

Vyetnam Demokratik Respublikası Dövlət Elmlər Komitəsinin sədri Ta Kyanq Bıy tərəfindən Yeni il münasibətilə göndərilmiş təbrik açıqçası. (ili məlum deyil) HXƏF, № 1514/1.

Polşa Elmlər Akademiyasının prezidenti Tadeuş Kotarbinski tərəfindən Yeni il münasibətilə göndərilmiş təbrik açıqçası. Varşava, 01.01.1961. HXƏF, № 1514/2.

Fransa Neft İnstitutunun baş direktoru tərəfindən Yeni il münasibətilə göndərilmiş təbrik açıqçası. 1960. HXƏF, № 1514/3.

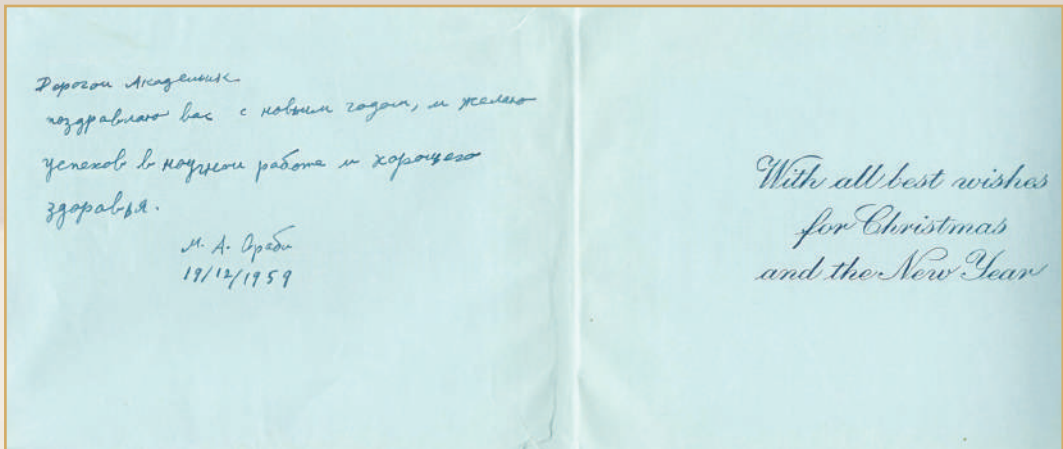
Лучшие пожелания
и
искреннее уважение

Meilleurs vœux et souhaits sincères

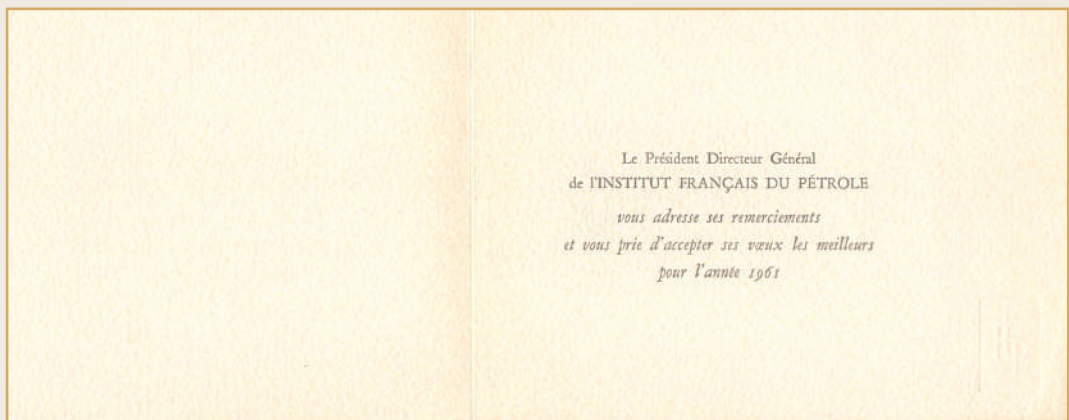
J. Huqel

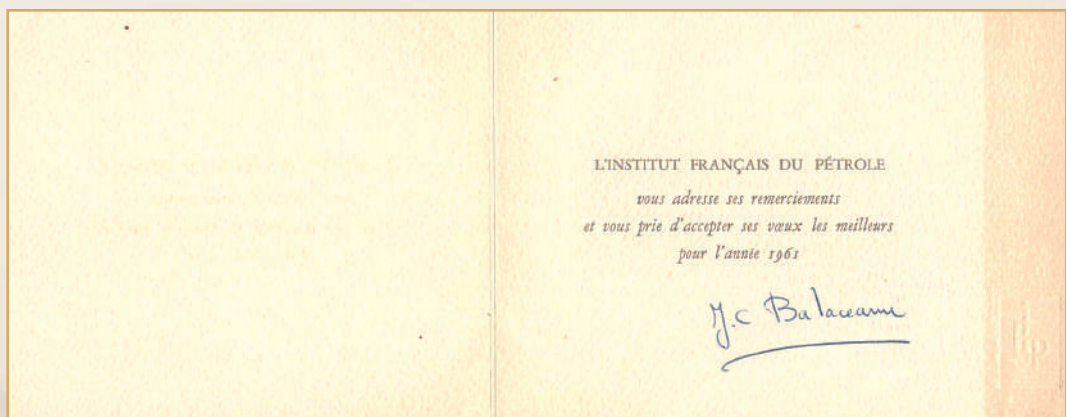
*Fransadan J.Huqel tərəfindən göndərilmiş təbrik açıqçası.
HXƏF, № 1514/4.*

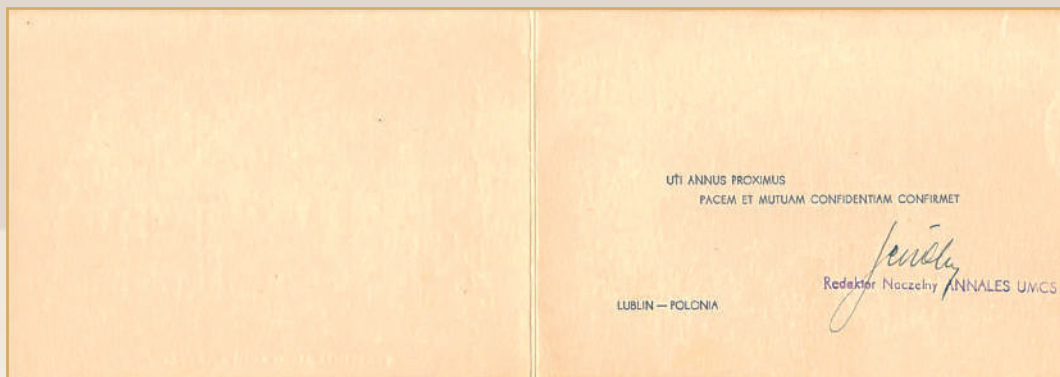
M.A.Orabi (Misir Ərəb Respublikası) tərəfindən göndərilmiş təbrik açıqçası. 19.12.1959. HXƏF, № 1514/5.

Fransa Neft İnstitutunun baş direktoru tərəfindən Yeni il münasibətilə göndərilmiş təbrik açıqçası. HXƏF, № 1514/6.

Fransa Neft İnstitutu adından J.C.Balaceaminin imzası ilə göndərilmiş təbrik açıqçası. 1961. HXƏF, № 1514/7.

Mariya Küri-Sklodovska Universitetinin (UMCS) "Annales" elmi jurnalının baş redaktoru tərəfindən göndərilmiş Yeni il təbrik açıqçası. Polşa, Lüblin (ili məlum deyil). HXƏF, № 1514/8.

1958-ci il sentyabr ayında İspaniyada keçirilən III Beynəlxalq Sevilya Konqresi (İSF) çərçivəsində təşkil olunmuş müxtəlif tədbirlərə dəvətnamələr (ispan dilində).

El Presidente

4

Consejo de Administración de E. X. I. S. A.

tienen el honor de invitar a Vd. a la visita de sus instalaciones de la Punta del Verde (Sevilla) con motivo del III Congreso de la I. S. F., el día 26 Septiembre, 1958, a las 11 de la mañana.

Autocar: Salida de la Plaza Nueva a las 10,45
haciendo una parada en el Hotel Alfonso XIII.

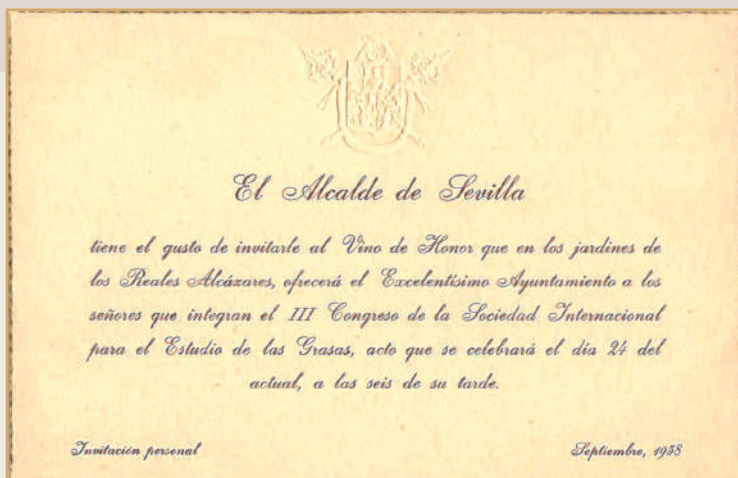
HXƏF, № 1514/9.

El Instituto de la Grasa y sus Derivados

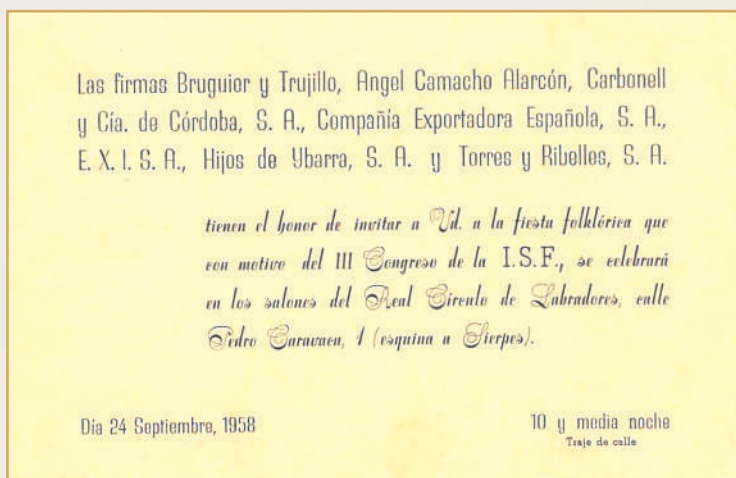
tiene el honor de invitar a Vd. a la visita de sus laboratorios e instalaciones así como al Vino de Honor que tendrá lugar a continuación con motivo del III Congreso de la I. S. F., el martes 23 Septiembre, 1958, a las 19 horas en sus locales de la Avenida de Heliópolis.

HXƏF, № 1514/10.

1958-ci il sentyabr ayında İspaniyada keçirilən III Beynəlxalq Sevilya Kongresi (İSF) çərçivəsində təşkil olunmuş müxtəlif tədbirlərə dəvətnamələr (ispan dilində).

HXƏF, № 1514/11.

HXƏF, № 1514/12.

HXƏF, № 1514/13.

HOTEL

LEIPZIG

Das führende Hotel der Messestadt

Fernsprecher: 77 21
Telegramme: Astorhotel Leipzig
Telex: 051535
Bankkonto: Deutsche Notenbank Leipzig, Konto-Nr. 30290/50

Leipzig, den
Am Hauptbahnhof

هر زمانه بیرون صبره اوریم !
 سیزی ؟ نادان ادلاگزت کس دیل نیگی فنا سینه یوره کدن تریک ایبر و
 جان صاعلمی، اوزون محرد ایسلیگزده یگی موصفیت آرزو ایبرم .
 صابله فایندیگی یگی ایل فنا سینه عالمه محفدرلیگزله بیر لیکره سیزی
 صحین تریک ایبرد ناقصا هر صبره یگی ایلر قاریشیلماکزی آرزو ایبرم .
 بوگون 23. دسامبر تاریخی برادرلار سیزک کلک باک سووه نیکه سیاسیندایگی
 چیخیشکی ارضدرب ایگی قات ~~کله~~ خوشنور اولدم : اولا سیزک محرم
 اتفاق صیبا سیداره سیولیا سیزک آرنیدن رایشماکز و ایگنی ک فریب اولکده
 یا صیبا آرابیک سوزلرینه ارضدان . برآن اوزد مولاب پاکور حس ایندم . هر
 ره قاپرک ک سندن آکایاره مرفرتیف ره سیولیا سیزک اونیوه رسته آری و
 عالی ته ضیق کلکبری ایل تایشه اولدوم . بوئلا یانان اولراق نیم سیاحت بربر خراماما
 تاریخین بربر آره لری تایشه اولراق را قیل ایده بکده . بو فنا سینه آکایانیک
 ره مرفرتیف ره سیولیا سیزک سندن ایره و مهم شهرلر ایل تایشه اولدیم .
 صباح بر لینه قایده حاق و اوردن ایگ وچ ندا مدفقیا بدلا رونه چکم
 عالمه محفدرلیگزده سندن سولم کلکی مذاکله ایبرم .
 هر زمانه محبت

25. دسامبر

Yusuf Məmmədaliyevin 55 illik yubileyi və Yeni il münasibətilə Cəmşid adlı şəxs tərəfindən ona göndərilmiş təbrik məktubu. Əlyazma, ərəb əlifbası ilə. Almaniya, Leyspiq. 25.12.1960. HXƏF, № 1514/14.

Bolqarıstan tələbələrının Yusuf Məmmədəliyevə hədiyyə etdiyi papiros qutusu. 1950-ci illər. HXƏF, № 1511.

Bolqarıstan tələbələrının Yusuf Məmmədəliyevə hədiyyə etdiyi çaxır çallayı. 1950-ci illər. HXƏF, № 1512.

Yusuf Məmmədəliyevin eynəyi. HXƏF, № 1455.

Yusuf Məmmədəliyevə məxsus qələm. HXƏF, № 1456.

*İspaniyaya səfəri zamanı Yusuf Məmmədəliyevə hədiyyə olunmuş xoşbəxtlik nalı.
1950-ci illər. HXƏF, № 1454.*

1958-ci ildə ABŞ-yə səfəri zamanı Yusuf Məmmədəliyevə hədiyyə olunmuş şəffaf kristal. HXƏF, № 1458.

1958-ci ildə ABŞ-yə səfəri zamanı elektrik zavodun fəhlələri tərəfindən Yusuf Məmmədəliyevə hədiyyə olunmuş masaiüstü saat. HXƏF, № 1453.

"USA" kitabı. HXƏF, № 1459.

"Varşava 1960" kitabı. HXƏF, № 1460.

*"Lenin" ordeni. 1944.
КТФМФ, № 143.*

*"Şərəf nişanı" ordeni. 1951.
КТФМФ, № 144.*

"Qırmızı Əmək Bayrağı" ordeni. 1954. КТФМФ, № 145.

“Sovet Həmkarlar İttifaqının 50 illiyi” nişanı. KTFMF, № 129

“SSRİ Neft Sənayesi Nazirliyi. Sosialist yarışının əlaçısı” nişanı. KTFMF, № 132.

“Bakı”. Döş nişanı. KTFMF, № 140.

“Ka-18”. Döş nişanı. KTFMF, № 141.

“Akademik N.D.Zelinskiy anadan olmasının 100 illik yubileyi (1861-1953)” medalı. 1961. KTFMF №, 127.

“M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin 200 illiyi (1755-1955)” medalı. 1955. KTFMF, № 126.

"Glivic" nişanı. Polşanın Glivitse şəhərində olarkən Yusuf Məmmədaliyevə təqdim edilmişdir. 1955. KTFMF, № 146.

"Sülh və dostluq uğrunda" medalı. Avers: "VI Ümumdünya festivalının hazırlanması və keçirilməsində fəal iştiraka görə. Moskva, 1957" (rus dilində). KTFMF, № 137.

*"ÜİLKİ-nin 40 illiyi" nişanı.
1957. KTFMF, № 135.*

*"Beynəlxalq Geofizika ili.
1957-1958" nişanı.
KTFMF, № 136.*

*"Azərbaycan SSR. 40" nişanı. 1960.
KTFMF, № 131.*

*"Azərbaycan zərbəçilər toplanışının iştirakçısı" nişanı. Bakı, 1960.
KTFMF, № 138.*

*"Azərbaycan müəllimlərinin IV qurultayının iştirakçısı" nişanı.
1960. KTFMF, № 139.*

*"Əczaçıların Ümumittifaq Konfransının iştirakçısı" nişanı.
Bakı, 1961. KTFMF, № 128.*

*"M.V.Lomonosovun anadan olmasının 250 illiyi" medalı. 1961.
КТФМФ, № 147.*

*Yusuf Məmmədaliyevin "M.V.Lomonosovun anadan olmasının 250 illiyi" medalı ilə təltif olunması haqqında sənəd. Moskva, 19 noyabr 1961.
Yubiley Komitəsinin sədri M.N.Keldiş tərəfindən imzalanıb.
НХӘФ, № 1449.*

